

Makale Bilgisi / Article Info

Geliş / Received: 12.06.2023

Kabul / Accepted: 11.07.2023

Araştırma Makalesi / Research Article

DOI: 10.55666/folklor.1313147

**TEBRİZ ÂŞIKLIK GELENEĞİNDE DERLENEN BİR KÖROĞLU
KOLU: KÖROĞLU'NUN BAĞDAT SEFERİ'NİN ÂŞIK HASAN GAFFARİ
VARYANTI**

Fazıl ÖZDAMAR*

Öz

İran Türklerinin kültür merkezlerinden biri olan Tebriz, tamamına yakını Türklerin oluşturduğu bir şehirdir. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de İran Türklerinin hem kültür hem de ticaret merkezi konumunda olan bu şehir, diğer şehirlerden hâlâ göç almaya devam etmektedir. Makalede neşredilen metnin anlatıcısı olan Âşık Hasan Gaffarî de Tebriz'e Karadağ bölgesinden göç etmiştir. Âşıklık eğitimini Karadağ'da tamamlayan bu âşık, ölene kadar Tebriz'de yaşamış, sanatını icra ettiği bu şehirde birçok çırağa ustalık yapmış ve birçok âşığın yetişmesinde rol oynamıştır. Âşık Hasan Gaffarî'nin bir diğer özelliği ise Karadağ-Tebriz Âşık Muhiti'nin önemli hikâye/destan anlatıcılarından biri olmasıdır. Birçok farklı destanı anlatabilen bu âşıktan derlenen bu metinlerden birkaçı yayımlanmıştır.

Âşık Hasan Gaffarî'nin anlatıp kaydettiği destanlardan biri de Köroğlu Destanı'nın Bağdat Seferi'dir. Tebriz'deki bir stüdyoda video formatıyla kayda alınan bu metin, Azerbaycan ve Anadolu âşıklık geleneklerinde "Köroğlu'nun Tokat Kolu/Seferi", "Köroğlu'nun Turna Teli Kolu/Seferi/Getirmesi" gibi farklı adlarla da anılmaktadır. Destanda Çamlıbel'de yaşayan Köroğlu'nun, eşi Nigar'ın talebi doğrultusunda turna getirmeleri için üç Delisini Bağdat'a göndermesi; bu Delilerin Bağdat'ta Aslan Paşa tarafından yakalanıp öldürüleceğini öğrenen Köroğlu'nun diğer Delileriyle birlikte Bağdat'a gidip Aslan Paşa'yı yenerek Delilerini kurtarması ve Çamlıbel'e tekrar dönmesi anlatılmaktadır.

"Köroğlu'nun Bağdat Seferi'nin Âşık Hasan Gaffarî Varyantı" şeklinde adlandırılan bu destan kolunun bu şekilde adlandırılmasında çeşitli sebepler vardır. Gelişen ve değişen dünyadaki göç hareketlerinin hızlandığı ve bilgiye ulaşımının her geçen gün daha da kolaylaştığı günümüzde bir metin isimlendirilirken geçmiş dönemlerdeki gibi sadece şehir merkezli bir adlandırma eksik kalacaktır. Bu düşünceyle bu destan kolu da anlatıcının adının esas alındığı bir şekilde adlandırılmıştır. Makalede ayrıca destanın anlatıcısı olan Âşık Hasan Gaffarî'nin hayatı, sanatı ve eserleri hakkında kısa bilgi verilmiştir. Sonrasında ise destanın olay örgüsü ve çeşitli izahlar yapılmıştır. Son olarak destan metni verilmiştir. Bu metin yazıya geçirilirken belli başlı usuller kullanılmıştır. Bu usulde söz konusu metin, anlatıcının dil hususiyetlerine ve üslubuna bağlı kalınarak kaleme alınmış ve metinde anlaşılması güç olacağı düşünülen bazı kelime ve kelime gruplarının yanına Türkiye Türkçesinde anlamları verilerek metnin daha da anlaşılır olması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Köroğlu Destanı, Âşık Hasan Gaffarî, Bağdat Seferi, İran, âşık

**A NEW KOROGLU EPIC VARIANT THAT IS COLLECTED IN TABRIZ MINSTRELSY:
THE ÂŞIK HASAN GAFFARİ VARIANT OF KOROGLU BAGHDAD EXPEDITION**

Abstract

Tabriz, which is one of the cultural centers of Iranian Turks, is a city almost entirely of Turks. This city, which is the cultural and commercial center of Iranian Turks today as it was in the past, still continues to receive immigration from other cities. Âşık (Minstrel) Hasan Gaffarî, the narrator of the text published in the article, also immigrated to Tabriz from the Karadağ region. This minstrel, who completed his minstrel training in Karadağ, lived in Tabriz until his death, mastered many apprentices in this city where he practiced his art, and played a role in the training of many

* Doç. Dr., Ege Üni. Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Türk Halk Bilimi ABD İzmir/TÜRKİYE fazilozdamar@hotmail.com
https://orcid.org/0000-0002-1729-0265

minstrels. Another feature of Âşık Hasan Gaffarî is that he is one of the important story/epic narrators of Karadağ-Tabriz Minstrel Neighborhood. A few of these texts compiled from this minstrel who can tell many different epics have been published.

One of the epics told and recorded by Âşık Hasan Gaffarî is the Baghdad Campaign of Köroğlu Epic. This text, recorded in a video format in a studio in Tabriz, is also known by different names such as “Köroğlu’nun Tokat Kolu/Seferi”, “Köroğlu’nun Turna Teli Kolu/Seferi/Getirmesi” in Azerbaijani and Anatolian minstrel traditions. In the epic, Köroğlu, who lives in Çamlıbel, sending his three “Deli” to Baghdad to bring cranes at the request of his wife Nigar, Köroğlu, who learned that these “Deli”s would be caught and killed by Aslan Pasha in Baghdad, went to Baghdad with his other “Deli”s, defeated Aslan Pasha, saved his Deli warriors and returned to Çamlıbel is told. There are various reasons for naming this epic text, which is called “Âşık Hasan Gaffarî Variant of Köroğlu’s Baghdad Campaign.”

In today's world, where migration movements in the developing and changing world are accelerating and access to information is getting easier day by day, while naming a text, only a city-centered naming as in the past will be missing. With this in mind, this epic was named in a way based on the name of the narrator. In the article also brief information about the life, art and works of Âşık Hasan Gaffarî, who is the narrator of the epic has been given. Afterwards, the plot of the epic and various explanations were made. Finally, the text of the epic is given. While writing this text, certain methods were used. In this method, the text has been written by adhering to the language characteristics and style of the narrator, and it is aimed to make the text more understandable by giving meanings in Turkey Turkish to some words and phrases that are thought to be difficult to understand in the text.

Keywords: Koroglu Epic, Âşık (minstrel) Hasan Gaffarî, Baghdad expedition, Iranian, minstrel

Giriş

Türk Dünyası destan-hikâye anlatma geleneklerinde hem sözlü hem de yazılı olarak kayda alınmış yüzlerce destan vardır. Bu destanların bir kısmı destan-hikâye anlatma geleneğinin devam ettirildiği bölgelerde anlatıcılar tarafından icra edilmeye devam ettirilirken bazıları ise geçmiş dönemlerde çeşitli araştırmacılar tarafından yazıya geçirilmiştir.

Türkiye’de âşıkların üretimleri günümüzde çeşitli türküler, hikâyeli türküler ve bir destan veya destanın bir parçasının icra edilmesi vd. şekillerde dinleyicilere sunulurken araştırma alanı olan Tebriz’de âşık şiiri kadar destan-hikâye de hâlâ çeşitli mekânlarda dinleyicilere sunulmaktadır. Başka bir ifadeyle Türkiye’de bir âşığın türküsü, hele de beğenilmişse, sıkça radyo veya TV programlarında dinleyicilere sunulurken Tebriz’de türkülerin dışında destanlar da çeşitli ortamlarda sıklıkla dinleyicilere nakledilmektedir. Bunda arz-talep ilişkisi olduğu âşikardır ve değişen sosyal hayatın bir geleneği nasıl etkilediği bakımından da bu değişkenlik önemlidir. Tebriz’de dinleyicilerin türkü dışında destanları da talep etmesinde İran’daki sosyal hayatın farklılığı kadar dinleyicilerin beğenisi veya farklı sebepler de belirleyicidir. Ancak ne olursa olsun Tebriz’de âşıklık geleneğinde üretilen bir ürünün sürdürülebilirliğinde arz-talep ilişkisinin sonucu olan ekonomik getiri etkilidir. Neticede müşterisiz bir metanın bir kez daha üretimi veya sürekliliği söz konusu değildir.

Anadolu’da olduğu gibi Tebriz’de de âşık kahvehaneleri, modern dünyanın değişen şartlarına ayak uydurmakta zorlandığı için geçmiş dönemdeki gibi bu kahvehanelerde destan anlatımı yapılmamakta, yapılırsa da sadece sembolik bir değer taşıdığı için yapılmaktadır ki bu sembolik anlatımın anlatıcıya herhangi bir getirisi de yoktur. Dolayısıyla destan-hikâye anlatımının devam ettirilmesindeki diğer sebeplere bakmak gerekmektedir.

Tebriz örneğinde değerlendirildiğinde, her ne kadar yerel radyo ve TV kanalları yaptıkları programlara âşıkların katılımını sağlasalar da bunun bir süreklilik taşımaması sebebiyle âşıklar, hayatlarını idame ettirecekleri parayı bu yolla kazanamamaktadırlar. Onların geçimlerini sağlayan yol ise gelenekteki bir usulün değiştirilmiş şeklidir. Değişen bu usul, aynı zamanda sürdürülebilirlik kazanmıştır. Geçmişte toya davet edilen bir âşık ve ekibine ödenen parada sadece onların okudukları ve anlattıkları etkilidir ki Tebrizli âşıklar, geçmişteki âşıklığa duyulan saygınlığın günümüzde azaldığını iddia etmeleri bu sebeptir. İleriki kısımda bu saygınlığa yeniden dönülecektir.

Âşık ve ekibinin (balabancı ve kavalcı) geçimlerini devam ettirmelerinde toyların rolü oldukça büyüktür. Günümüzde her ne kadar bir âşığa toylarda ayrılan zaman tek geceye kadar indirilmiş olsa da bir gecede âşığın ve ekibinin kazandığı para, onların geçimini temin etmede tatmin edicidir.

Tebriz’de toya davet edilen bir âşık ve ekibinin seçiminde toy sahibine olan yakınlık/akrabalık ile toya katılacak misafirlerin talep ettiği destan ve şiirlerin arzı, ayrıca toyu yönetme ve misafirlerden para toplama gibi konulardaki beceri gibi birçok faktör etkilidir. Neticede toyu yöneten âşık ve ekibi, dinleyicilerin talepleri doğrultusundan onlara bir hizmet sunarken bunun karşılığında konuklar, hem toyun müsebbibi olan damada hem de âşık ve ekibine bir miktar para vermek zorundadır. Örneğin toy sahibine yardımlaşma gereği verilen 100.000 Tümenin (İran’ın para birimi) 5.000 Tümeni bu ekip tarafından alınır. Dolayısıyla misafirlerin para ve hediye vermesinde veya yardım yapmasında âşık ve ekibi aracı roldedir. Sonuçta da ekip, hizmeti karşılığında bir “komisyon” alır. İşte toplanan paradan alınan bu komisyonun âşıklığa duyulan saygınlığı azalttığı düşünülmektedir (KK 1; 2).

Görsel 1: Âşık Mahmut Cihangirî ve ekibi bir toyda (Fazıl Özdamar arşivi)

Görsel 2: Toy beyinin para ve hediyeleri toplaması (Fazıl Özdamar arşivi)

Bu ekibin katılmadığı bir toyda, misafirlerin eğlenmesi de söz konusu olmadığı dile getirilmektedir (Cemiloğlu ve İmamverdi, s. 2021, 11-12; KK 3). Özetle toyda eğlenen, eğlendirilen ve talepleri karşılanan misafirlerin toy sahibine verecekleri para/hediye miktarının çoğalması, âşık ve ekibini bir toya davet ettirirken bu ekibin toylarda kazandığı para ise hem âşık hem de balabancı ve kavalcı için yeni çırakların yetişmesine olanak sağlamaktadır.

Günümüzde destan anlatımının sürdürülebilirliğindeki bu ekonomik getirinin etkisi, geçmiş yıllarda farklı bir yolla birçok metnin kalıcılığını sağlamıştır. Toyların en az bir hafta sürdürüldüğünün iddia edildiği 1970-1990 yılları arasında bu sürenin âşıklar tarafından doldurulması için kaç şiir ve destanın söylenip anlatılıyor olması gerekmektedir? İşte bu durum, destan metinlerinin uzunluğu ve kısalığında metnin olay örgüsünden ziyade onun sunuş biçiminin de etkili olduğunun bir göstergesidir.

Bu yıllar aynı zamanda Tebriz'de âşık şiirlerinin ve destanlarının önce ses, ardından görüntülü olarak kaydedildiği dönem olmuştur. O yıllarda Tebriz'de âşık şiiri ve destanlarının kayıtlarını yapan ve bunları kaset formatında satan iki stüdyonun olduğu bilinmektedir. Bu stüdyo çalışanları, Tebriz'de dinleyicilerin hangi şiir/destanları talep edecekleri ve bunların hangilerinin hangi âşıklar tarafından okunacağı/anlatılacağını bilirler. Sonuçta talep edilen şiir/destan konusunda bir âşık seçilir ve bu âşık ekibiyle birlikte fiyatta anlaşılırsa stüdyoda bu ürünler kaydedilip satılır. Ücret miktarı metnin uzunluğuna göre değişeceği için anlatıcılar, destan metnini arasına yeni olaylar, hatıralar veya şiirler ekleyerek olabildiği kadar uzatırlar. Bazı destanların 55 saatte anlatılması buna örnek olabilir.¹

İncelemedeki Koroğlu kolu da bu dönemin mahsullerinden biridir. Tebriz'in usta âşıklarından biri olan Âşık Hasan Gaffarî'nin anlattığı bu kolun metninin yer aldığı bu incelemede öncelikle anlatıcı hakkında bilgi verilmiş, ardından ilgili metnin adlandırılması ve metnin yazıya geçirilmesi konusunda çeşitli izahlar yapılmıştır. Son olarak "Koroğlu'nun Bağdat Seferi'nin Âşık Hasan Gaffarî Varyantı" olarak adlandırılan kolun metnine yer verilmiştir.

1. Anlatıcı: Âşık Hasan Gaffarî

1935'te Karadağ'ın Hicrandost (Kafkasyalı'ya göre Keleyber'in Letedi, Kobotarian'a göre Letli) köyünde doğan Hasan Gaffarî; babası Hüseyin'in yönlendirmesiyle âşıklık eğitimi almaya karar vermiştir. Bu eğitimi almak için 15 yaşında Kara Güneyli Âşık Kerim'in yanına gitmiş ve onun yanındaki çıraklık eğitimini 20 yaşında tamamlayarak âşıklığa başlamıştır. Bu eğitimi esnasında ustasından 15 destan, birçok âşık havası ile çeşitli yaşname ve üstatnameler öğrenen Âşık Hasan Gaffarî, ayrıca Âşık Hacı Mehmed Bağır'dan 3, Türkiyeli Âşık İslam Erdener'den 1, Âşık Hüseyin Namverdi'den de 1 destan öğrenmiştir (Feyzullahî Vahid 1990: 72; Azizi Haray 1997: 111-112; Kafkasyalı 2002: 208; Özdamar 2019; Kobotarian Azeroğlu 2019: 17).

38 yaşında Tebriz'e göç eden Âşık Hasan Gaffarî; ustası Âşık Kerim dışında onun oğlu Âşık Rahim ile Kuzey Azerbaycanlı Kamandar, Hüseyin Saraçlı, Şakir, Mehmedağa, Ekber ve İmran gibi âşık ve

şairlerden önemli oranda etkilendiğini belirtmektedir. Günümüzde Tebrizli birçok âşığa ustalık yapmış ve onların âşık olarak yetişmesini sağlayan Gaffarî'nin yetiştirdiği bu âşıklar arasında; Âşık Hazretkulu, Âşık Eşref, Âşık Hacı Ali, Âşık Evez, Âşık Rahim, Âşık Meded, Âşık Allahverdi ve Âşık Abbas sayılabilir. Hem kendi çıraklarına hem de Tebrizli diğer âşıklara bildiği her şeyi öğrettiğini, onların da çıraklarına tüm bildiklerini öğretilmelerini vasiyet eden Âşık Hasan Gaffarî ayrıca Tebriz'de bulunan çeşitli stüdyolarda kasetlere kaydettirdiği birçok şiir ve destan ile günümüz âşıklarının yetişmesinde önemli rol oynamaya devam etmektedir. Tebriz radyosu ve televizyon kanalında 10 programa katılan Gaffarî, ayrıca Ali ile Rafi'nin yaptığı atışması Âşık Hüseyin Namverdi ile birlikte aynı radyoda seslendirmiştir. 1 Ağustos 1994'te Tebriz'de vefat eden Gaffarî'nin mezarı, Tebriz'de Vadi-yi Rahmet Mezarlığı'ndadır (Azizî Haray 1997: 112-113; Şehnâzî 2008: 11; Özdamar 2019).

Âşıklığı yanında saz ustalığı da olan ve hayatı boyunca yaklaşık 50 saz imal edip Tebrizli âşıklara verdiği söyleyen Âşık Hasan Gaffarî, şiirlerinde "Hasan Gaffarî ve Gaffarî" mahlaslarını kullanmıştır (Azizî Haray 1997: 112; Özdamar 2019; Feyzullahî Vahid 1991: 21).

2. Destanın Olay Örgüsü

"Koroğlu'nun Bağdat Seferi'nin bu kolu, Ayvaz ve diğer Delilerin Çamlıbel'e dönüşü ile başlar. Adı belirtilmeyen bir yerden dönen Ayvaz ve diğer Deliler, yolda karşılaştıkları bezirgânları soyarlar ve onların Bağdat'tan getirdikleri turnaları alırlar. Etini yiyip tüyüyle de Ayvaz'ı süslerler.

Bu esnada Çamlıbel'de Nigar ile Koroğlu sohbet etmektedir. Nigar, bir yandan eşinin yığıtlığını överken diğer yandan Koroğlu'nun siyah tenli ve yüzünün ise lekeli olduğunu söyleyerek ona şaka yapar.

Çamlıbel'e dönen Ayvaz'ın turna tüyü ile süslendiğini gören Nigar, Koroğlu'na turnanın nerede bulunacağını sorar ve Çamlıbel'e turna getirtmesini ister.

Koroğlu, tüm Delilerini toplayıp turna getirmeleri için Bağdat'a gidecek üç talip arar. Demircioğlu Hasan, Belli Ahmet ve Ayvaz'ın talip olduğu bu seferde Ayvaz, komutan tayin edilir ve bazı hazırlıkların ardından yola çıkarılır.

Şehrin kapısına gece vakti gelen Delileri, kapıcılar önce içeri almazlar. Kapıcıları bertaraf edip şehre giren Deliler, bir süre sonra Aslan Paşa'nın başına girerler.

Bir süre bağda dinlenmek isteyen Deliler, ateş yakıp şarap içmeye koyulur. Bu esnada turnaların yerini bulurlar ve tümünü avlarlar. Birkaçını kesip pişiren Deliler, şarabın da etkisiyle uykuya dalar.

Sabah bağa giren bağban, turnaların avlanıp bağın derdest edildiğini görünce durumu Aslan Paşa'ya bildirir. Bu esnada şehir kapıcılarının da öldürüldüğünü öğrenen Aslan Paşa, Delilerin yakalanması için ordusunu gönderir. Kaleyi kuşatan ordu, Ayvaz ve Belli Ahmet'i yakalar.

Okuduğu şiirle Ayvaz'ı uyandırmayı deneyen Demircioğlu başarılı olamaz. Kaçmayı gururuna yediremeyen Demircioğlu da teslim olur. Deliler de atlar da bağlanarak öldürülmek üzere şehre götürülür. Ancak Delilerin yakalandığını anlayan Kırat, yük atı gibi davrandığı ve topalladığı için şehre götürülmez ve bağbana hediye edilir.

Delilerin yakalandığını Koroğlu'nun bir dostu görür. Hoca Aziz adındaki bu adam, bağbana hediye edilen Kırat'ı satın alır ve onunla Çamlıbel'e gelir.

Hoca Aziz'den Delilerinin başına gelenleri öğrenen Koroğlu, narasıyla topladığı diğer Delilere durumu anlatıp onlarla birlikte Bağdat'a doğru yola çıkar.

Öte yandan Kiziroğlu Mustafa Bey de bu üç Delinin idam edileceğini öğrenir. Bağdat'a Koroğlu'nun gelmesi durumunda Aslan Paşa ile yapacağı savaşı izlemek isteyen Kiziroğlu'nun bir diğer düşüncesi ise Koroğlu gelmezse Delileri kurtarmaktır.

Şehrin yakınlarına gelen Koroğlu, bir tarlada türkü söyleyerek ekin biçen bir ihtiyar görür. Ondan Delilerin idam edileceği zamanı ve yeri öğrenen Koroğlu, şehre hemen saldırmak istese de bu ihtiyar, Koroğlu'na mâni olur ve onu kurduğu bir planla şehre girdirir. Koroğlu, bu planı Delilerine de açıklar.

Plana uygun olarak Koroğlu âşık kılığında, Deliler ise kimlik değiştirerek şehre girer. Şehrin merkezine gelip huzura çıkan Koroğlu, bir süre kimliğini ifşa etmeden Paşa'ya saz çalıp türkü söyler.

Bu esnada Deliler meydanın her köşesinde yerini almıştır. Koroğlu'nun işareti ile başlayan savaşı Koroğlu kazanır. Hem esir tutulan Deliler kurtarılır hem de savaş ganimeti olarak şehir talan edilir.

Koroğlu, Delileriyle birlikte Çamlıbel'e döner ve kol, burada sona erer.

3. Destanın Adlandırılması, Yazıya Geçirilme Usulü ve Diğer İzahlar

Tebrizli Âşık Hasan Gaffarî'nin ikisi birer saatlik, biri ise yarım saatten az olan 3 kasette anlatıp video olarak kaydettirdiği bu kol, tarafımızca "Koroğlu'nun Bağdat Seferi'nin Âşık Hasan Gaffarî Varyantı" olarak adlandırılmıştır.

Görsel 3: Âşık Hasan Gaffarî ve Balabancî Zülfikâr Abdullahî. Destan anlatırken.

Görsel 4: Âşık Hasan Gaffarî destan anlatırken.

Bazı anlatmaların derleme yayınlarında görülen sadece şehir adı merkezli bir adlandırma hem yetersiz hem karışıklık içermektedir. Çünkü Karadağ'da doğup büyümüş ardından Tebriz'e göç etmiş Âşık Hasan Gaffarî'nin bir metnini "Tebriz Varyantı" olarak isimlendirmek kanaatimizce doğru değildir. Aynı durum Kars'ta doğan ve günümüzde İstanbul'da ikamet eden Âşık Maksut Feryadî'den İstanbul'da derlenen bir metnin adlandırılmasında geçerlidir. Bu metin adlandırılırken derlemenin yapıldığı şehir adıyla mı yoksa anlatıcının doğduğu veya yetiştiği şehir adıyla mı yapılacağı konusu yeni bir tartışma yaratacaktır (Özdamar, 2022, s. 250). Bu sebeple Koroğlu Destanı'nın bu kolu adlandırılırken anlatıcının adı da metne eklenmiştir.

Toplamda 135.32 dk kaydedilen bu kolun Tebriz'deki âşık kasetlerinin kaydedilip satıldığı bir stüdyoda kayda alındığını düşünüyoruz. Ancak kolun ne zaman kaydedildiği hakkında malumat yoktur. Kasetleri temin ettiğimiz stüdyo, Tebriz'de âşıklar kahvehanesinin karşısında bulunan Stüdyo Mehran'dır. Bu stüdyonun çalışanının verdiği bilgiye göre kayıt, kendileri tarafından yapılmıştır. Video içerisindeki altyazıda da bu bilgi geçmektedir. Ancak altyazının videoya sonradan eklenme olasılığı da vardır. Âşığın vefatı sebebiyle Tebriz'deki alan araştırmamız sırasında bu bilgiye ulaşamadık. Dolayısıyla bu metnin, âşığın ölümünden birkaç yıl önce, Tebriz'de kayda alındığını söyleyebiliriz.

Âşık Hasan Gaffarî, metnin başlangıcında hem kendisi ve balabancısı hem metnin Tebriz âşıklık geleneğinde nasıl adlandırıldığı hem de genel olarak destan anlatımı hakkında bilgi vermiş ve destana başlanmadan önce üstatname olarak hangi şiirlerin okunması gerektiğini söyleyip anlatıma okuduğu bir şiirden sonra başlamıştır.

“Dustlar; men [ben] âşih Hesên Gaffarî, balabanda yoldaşım ağay-i Zülfikâr Ebdullahî'di. Köroğlu'nun elbette Bağdat Seferi'n, o Delilerin Tutulma Seferi'n ohuyaceyih [anlatacağız].”

“Men [ben] ohuyaceyem [anlatacağım] her yerde insannar sağlığına. İnsana gıymet veren insannar sağlığına. Ancah âşihlarda resmî gaydadi [kaidedir]. Gabahcan [ilk önce] âşih bir ustadname, bir vicutname [yaşname], bir mehracname [miraçname] deyir [der, okur]. Men bir neçe [birkaç] kelme [kelime] ohuyum [türkü söyleyeyim] ki her yerde insannarın selametdiğine ve sağlığına.”

“Adam var şöhreti, adı bilinmez,
Helg açan [bilinen] şöhreti, şanı beyenmez [beğenmez].
Adam var ki heggi [hakkı] verer, nahegge [nahakka],
Ne edalet, ne divanı beyenmez.

Adam var ölünce naşidi, naşi [acemi],
Benziyir adama, eyaği [ayağı], başı,
Heyri, şer'i bilmez; olsa yüz yaşı,
Dindirersen [konuşursan] heç [hiç bir] insanı beyenmez.

Ne erkân tanımaz, ne heggi [hakkı] biler,
Sen gülsen ağliyar; ağlasan güler,
Dar günde çağırsan, gen [rahat] günde geler,
Görersen sultani, hanı beyenmez.

Yihulanda [düşünce] elin atmaz elive [eline],
Gücü çatsa [yetse], bir daş salar belive [beline],
Guyu gazar, tikan [diken] düzer yoluva [yoluna],
Şeytan oğlu, o şeytani beyenmez.

Özi [kendisi] ki şeytan oğludi. O şeytani da beyenmez.

Ne oruc taniyar, ne gılmaz namaz,
Ne derini anlar, ne bilmez dayaz [sığ],
Geffar hele [hâlâ] yazdığım azdı, az,
Kâfere [kâfire] bah [bak], Müselman'ı beyenmez.

Sağ olasız [olun], var olasız.”
Ve men [ben] indî [şimdi] geldim metleb [talep] üstüne. ...

Bu kısımda derlenen metnin hangi usullerle yazıya geçirildiği hususunda da bilgi vermek gerekmektedir. Metne müdahale edilmeden ve orijinal dilinde yazıya geçirilen metnin okuyucular tarafından daha iyi anlamlandırabilmesi için yapılan bu usul aşağıda listelenmiştir.

1. Bu usulde belirtilmesi gereken ilk husus, semantik bir yöntem gözetildiği için metnin T.C. resmî alfabesiyle yazıya geçirildiğidir.
2. Metin yazıya geçirilirken metnin dil hususiyetlerine, anlatıcısının kullandığı anlatım tekniğine, kullandığı kelimelere ve kelimelerin telaffuz biçimine müdahale edilmemiştir.
3. Metinlerde noktalama işaretleri tarafımızca kullanılmış, bu metinlerin orijinallerine müdahale edilmeden bazı kelimeler ve kelime gruplarının Türkiye Türkçesindeki anlamları semantik olarak çekimleriyle birlikte köşeli ayrıç işareti [] içinde verilmiş ve kısımların yazı boyutu küçültülmüştür.

4. Bu metin görüntülü olarak, video formatıyla kaydedilmiştir. Bu metinlerde anlatıcının anlatım esasındaki el-kol hareketleri ya da jest ve mimikleri parantez işareti () içinde, yazı boyutu küçültülerek yazılmıştır.

5. Tebriz âşıklık geleneğinin destan anlatımında vurguyu artırmak ya da duygu ve düşüncenin dışavurumu olarak karşımıza çıkan şiirler, anlatıcı tarafından ilk olarak saz ile icra edilir. Bu icranın hemen ardından söz konusu şiir bir kez de “açma” adı verilen bir usulle, şiir formuyla okunur. Bu usul İran Türkleri destan muhitlerinin genelinde uygulanmaktadır. Saz ile söylenen şiir metni ile sonrasındaki açma usulüyle okunan metin arasında bazen kelime farklılıkları ya da çeşitli ilaveler görülmektedir. Video ve ses dosyası ile kaydedilen metinlerde görebildiğimiz bu usulün açma bölümünde karşımıza çıkan bu farklılıkları, çalışmada iki eğik çizgi işareti // içinde, italik olarak, metin puntosuyla gösterilmiştir.

6. Metinlerde saz çalınarak okunan şiir kısımlarında metne anlamsal olarak katkı sağlamayan “Ey, oy, ay bala, haray, gel a bele, ölürem men” gibi çeşitli sesler, bazı kelime ve kelime grupları yazıya geçirilmemiştir.

7. Metinde kahramanların kendi kendilerine kurdukları hayaller ile duygu ve düşünceleri; anlatıcının dinleyiciler/izleyiciler için ettiği dualar, atasözleri; destan veya destan anlatımı hakkında anlatıcının verdiği arasözler ve anlatıcının yorumları ile anlatım esnasında bir kahramanın konuşmasındaki ya da düşüncesindeki diğer kahramanın konuşmaları ve son olarak metne dâhil olmayıp anlatıcının çeşitli sebeplerle (üstatname) destan anlatımında okuduğu şiirler ile olay örgüsüne dâhil olan şiirlerin ardından okunan şiirler (genellikle bayatı) ise tırnak işareti “” içinde italik olarak, metin puntosuyla yazılmıştır.

8. Yine kahramanların konuşması içindeki üçüncü şahsın konuşmaları kesme işareti ‘ ’ içinde italik olarak, metin puntosuyla yazılmıştır.

9. Bu metin kasete kaydedildiği için kasetlerin A yüzü veya B yüzü arasında ya da bir sonraki kasete geçişlerde anlatıcı; ikinci ya da sonraki kasetlerde, bir önceki kasette anlatılan olayı biraz geriden devam ederek anlatmaya başlamıştır. Metinlere bir müdahalede bulunmadığımız için anlatıcının kasetlerde anlattığı metne dokunulmamıştır. Metinlerde kasetlerin nerede başladığını gösterecek şekilde, metin içerisine [Kaset 1-A], [Kaset 1-B] gibi başlıklarla bu kısımlar belirtilmiştir.

4. Metin: Köroğlu'nun Bağdat Seferi'nin Âşık Hasan Gaffarî Varyantı

[Kaset 1-A]

“*Dustlar; men [ben] âşih Hesên Gaffarî, balabanda yoldaşım ağay-i Zülfikâr Ebdullahî'di. Köroğlu'nun elbette Bağdat Seferi'n, o Delilerin Tutulma Seferi'n ohuyaceyih [anlatacağız].*”

“*Men [ben] ohuyaceyem [anlatacağım] her yerde insannar sağlığına. İnsana gıymet veren insannar sağlığına. Ancah âşihlarda resmî gaydadî [kaidedir]. Gabahcan [ilk önce] âşih bir ustadname, bir vicutname [yaşname], bir mehracname [miraçname] deyir [der, okur]. Men bir neçe [birkaç] kelme [kelime] ohuyum [türkü söyleyeyim] ki her yerde insannarın selametdiğine ve sağlığına.*”

“*Adam var şöhreti, adı bilinmez,
Helg açan [bilinen] şöhreti, şanı beyenmez [beğenmez].
Adam var ki heggi [hakkı] verer, nahegge [nahakka],
Ne edalet, ne divanı beyenmez.*

“*Adam var ölünce naşidi, naşi [acemi],
Benziyir adama, eyaği [ayağı], başı,
Heyri, şer'i bilmez; olsa yüz yaşı,
Dindirersen [konuşursan] heç [hiç bir] insanı beyenmez.*

“*Ne erkân tanımaz, ne heggi [hakkı] biler,
Sen gülsen ağliyar; ağlasan güler,*

*Dar günde çağırırsan, gen [rahat] günde geler,
Görersen sultani, hamı beyenmez.*

*Yıhılanda [düşünce] elin atmaz elive [eline],
Gücü çatsa [yetse], bir daş salar belive [beline],
Guyu gazar, tikan [diken] düzer yoluva [yoluna],
Şeytan oğlu, o şeytani beyenmez.*

Özi [kendisi] ki şeytan oğludi. O şeytani da beyenmez.

*Ne oruc taniyar, ne gılmaz namaz,
Ne derini anlar, ne bilmez dayaz [sığ],
Geffar hele [hâlâ] yazdığın azdı, az,
Kâfere [kâfire] bah [bak], Müselman'ı beyenmez.*

Sağ olasız [olun], var olasız.”

Ve men [ben] indi [şimdi] geldim metleb [talep] üstüne. Ancag erz eyliyim ki Köroğlu'nun Eyvez Seferi'nnen [Seferi'nden], Deliler bir bölüh gedibler. “*Bının* [bunun] *söhbət gabahda* [öncesi] *çohdi* [çoktu]. *Biz Eyvez'in o yerden söhbət eyliyeş ki*” bazirgannara rast geldiler. Bezirgannar, Eyvez'inen ceng-i cidaldan [savaş ve çatışmadan] sora [sonra], bılar [bunlar] Bağdat'dan bir gedri [miktar, kadar] durna [turna] getirirdiler. Malı, döleti [devleti, zenginliği] aldılar. Durnaları bezirgannarın elinnen [elinden] aldılar, etini yediler. Deliler Eyvez'in, durna teliynen [tüyüyle] Eyvez'i bezediler [süslediler]. Durna teliynen Deliler Eyvez'i bezediler. Çıhdiler [çıktılar] Çenlibel'in genşere [karşısına].

O sahatdı [saatti] ki o deygeydi [dakikaydı] ki Nigar, Köroğlu'nun başın almışdı dizinin üstüne. Bahırdı [bakıyordu] Köroğlu'nun üzüne [yüzüne].

-Ay Köroğlu, yaman ıgitsen [yiğitsin]. Bir bele [böyle] başında deli serkerde [komutan] amma bu ıgıtdiğinnen [yiğitliğinden] de suvay [ayrı] yaman garesen [karasın]. Biyaz [biraz] da çopursen [yüzün lekeli]. Bu ıgıtdiğın [yiğitliğin] olmaseydi men [ben] heş [hiç] sende oturmazdım [yaşamazdım].

Nigar, şuhluğ eyledi [şaka yaptı]. Bu sözi Nigar diyen [deyince] Köroğlu çoh narahat [rahatsız] oldi. Sazı alıb döşüne, Nigar'a ne diyeceş? “*Men* [ben] *ohuyum* [söyleyeyim] *tamam* [bütün] *bu navarı* [kaseti], *bu firuşgâhdan* [mağazadan] *alannar sağlığına:*”

*Mene [bana] gare [kara] diyen gözel,
Gaşların gare deyil [değil] mi?
Tökülübdü dal [arkadan] gerdana,
Saşların [saçların] gare deyil mi?*

Bu sözi diyende [deyince] Nigar dedi:

-Ay Köroğlu, men [ben] sene [sana] balaca [küçük] şuhluğ eyledim [şaka yaptım], zarafat eyledim [şaka yaptım]. Söz elebil [sanki] senin gelbive [kalbine] deydi [dokundu].

-Nigar, ele [öyle] sözün yahşısı [doğrusu] zarafatda [şakada] geçer.

Alıb o biri [diğer] bendini [dörtlüğünü]:

*Çenlibel'de gurdum bina,
Benzeyirsen aya, güne [güneşe],
Ağ üzünde [yüzünde] dana [tane] dana,
Halların [benlerin] gare deyil mi?*

Açıldı göyün [göğün] beşiyi,
Her yana düşdü işiği,
Hesen, Hüseyin'in beşiyi,
Örtüsü gare deyil mi?

-Eye [bre], Köroğlu. Men [ben] sene [sana] muhtezer [küçücük] zarafat eyledim [şaka yaptım]. Söz ne yaman [kötü] seni tutub [dokunmuş; alınmışsın].

-Nigar, gulağ as [dinle]!

Köroğlu mayildi [maildir] size,
Bir gulah ver [dinle] saza, söze,
Siyah sürme, ala göze,
Çehmisen [çekmişsin] gare deyil mi?

Bu degige [bu dakikada, o anda] gördüler. Çenlibel genşerinde [karşısında] bir deste [bölük] attı [atlı], gabahda [önde] bir nefer [kişi] gelir. Ele [öyle] gelir ki elebil [sanki] ildirim [yıldırım] şahıyır [çakıyor]. Nigar dedi:

-Ay Köroğlu, paşalar eşidibler [duymuşlar] senin başınnan [yanındaki] Deliler dağılıb. Geliller sennen [senden] gısas [öç] almağa. O gabahda [önde] gelen kimdi?

Elebil [sanki] ildirim [yıldırım] şahıyır [çakıyor]. Köroğlu gördü Nigar'ın az galdı dodahlar [dudaklar] çattasın [çatlasın] gorhunnannan [korkusundan].

Köroğlu diggetinen [dikkatle] bir nezer saldı [baktı].

-Nigar, goy deyim [bırak diyeyim]. O gelen kimdi?

Bahdı [baktı], gördü Eyvez'di. Eyvez'i durna teliynen [tüyüyle] Deliler beziyib [süslemiş]. Ereb At'ın üstünde gelen Eyvez'di.

-Nigar, o benim [benim] Han Eyvez'imdi.

-Köroğlu, bizim bu sistimde [şekilde] Eyvez'imiz yohdi [yoktu].

-Nigar; gorhma, gorhma Eyvez'di.

Ama götürüb bırda [burada] Paşa Köçdi Havası'nda [Paşa Göçtü havasında: bir âşık havası] ne deyir [der]?
“*Ohuyum* [okuyayım], *sizin hamızın* [hepinizin] *sağlığıza*.”

Nigar Hanım, sene [sana] deyim [diyeyim],
Bu gelen Eyvez, bu gelen.
Eyninde [üstünde] var, polad geyim [kıyafet],
Bu gelen Eyvez, bu gelen.

-Eye [bre] Köroğlu, deyirsen [diyorsun] bu gelen Eyvez'di ama ahı [gerçekten] bizim bele [böyle] Eyvez'imiz yohdi [yoktu].

-Nigar, niye rengin saraldı? Gorhunnannan [korkundan] dodağım [dudağım] çattadı [çatladı]. Gorhma, bes [hâlâ] Köroğlu ölmüiyb. Hele herkesdi [kim olursa olsun].

-Yoh, yoh [yok yok] Köroğlu. Bu, düşmendı [düşmandı]. Gelir, bizden gısas [öç] alsın. Deliler başınnan dağılıb.

-Nigar Hanım gulağ as [dinle]!

Misrî gılış destindedi [elindedir],
Şirin canım gestindedi [kastındadır],
Ereb At'ın üstündedi,
Bu gelen Eyvez, bu gelen.

Nigar diggetinen [dikkatle] bahdi [baktı]. Dedi:

-Köroğlu; at, Ereb At'ına ohşiyir [benziyor] ama Ereb At'ın üstündeki serkerdeni [komutanı] tanımıram [tanımıyorum]. Bizim bele [böyle] Eyvez'imiz olmaz, olabilmeyiz.

-Nigar, niye rengin saraldı? Gulağ as [dinle]!

Eyvez'di, at Ereb At'dı. Alıb dubaresin [devamını söyledi]:

Hemmeşe [daima] olur davası [savaşı] /*Kesilmez ceng-i govgası* [savaşı]/,
Paşalarla var govgası [kavgası] /*davası*/,
Huşumnan [aklından] getmir [gitmiyor, çıkmıyor] sedası [sesi],
Bu gelen Eyvez, bu gelen.

-Eye [bre], ahı [gerçekten] bu teher [şekil] Eyvez'di. Bu yekelihde [irilikte] bizim Eyvez'imiz olmaz.

-Ay Nigar Hanım, gulağ as [dinle]!

Cemi [tüm] Delilerin merdi,
Meydanda er oğlu erdi,
Dava [savaş] günü gızmış neredi [erkek deveydi],
Bu gelen Eyvez, bu gelen.

“*Telleri sarıdı neynim* [ne yapayım]?
Özgeler mahdi neynim?”

(Balabancısını göstererek; baba bu balabancı Zülfikâr'di.)

Dedi:

-Yoh [yok], Nigar bilmisen [bilmiyorsun].

Dava [savaş] günü gızmış neredi [erkek devedir],
Bu gelen Eyvez, bu gelen.

Alıb sözün dubaresin [devamını söyledi]:

Köroğlu ohunu [okunu] gurub,
Seçib, sevib, terlan [şahin] vurub,
Ereb At üstünde durub,
Bu gelen Eyvez, bu gelen.

“*Bu gelen canana neynim* [ne yapayım]?
Alışıb yanana neynim?
Derdimi ganana [anlayana] neynim?”

Ta, söz tamam olana kimin [kadar] Eyvez ve Deliler yetirdiler [vardılar] Çenlibel'e.

Nigar bahdı [baktı], gördi doğurdan [gerçekten] Köroğlu'di. Bu da Eyvez'di. Ele [öyle] nece [nasıl] terif deyib [övip], yaraşib [yakıştırmış].

-Aferin sene [sana] Köroğlu. Ele [öyle] o terifi [övmeyi] ki sen deyibsen bu Eyvez'e yaraşır [yakışır]. Bu bizim Eyvez'di. Hele Köroğlu, de görüm [söyle bakalım]. Bu durna teli [tüyü], bu teller harda [nerede] olar?

Dedi:

-Nigar, bılar [bunlar] durnadı. Bağdat'da olarlar.

-Bizim yerde olmaz bınnar [bunlar]?

Dedi:

-Yoh [yok].

-Be [o zaman], yeddi min yeddi yüz yetmiş yeddi deli Çenlibel'de yeyib yatıblar. Niye demirsen [demiyorsun] getsin, Bağdat'dan o durnalardan getirsin? Kesim [keseyim], etinnen [etinden] çığırtma [kavurma] eyliyim. Verim [vereyim], sen ye. O durnanın telinnen [tüyünden] sene [sana] yorgan, düşek [döşek] salım [yapayım].

Köroğlu'nun yâdına düşdü [düşündü], Nigar'ın sözi yere düşmesin [boşa gitmesin].

-Delilerden üş [üç] nefer [kişi] istiyerem ki Bağdat'a hareket eylesinner.

Kimdi? Evvel elden [ilk olarak] Demirçioğlu Deli Hesin yerden gahdı [kalktı].

-Bağdat'a geden serkerdenin [komutanın] biri men [ben].

İkinci kim olsun? Belli Ehmed yerinden durdu [ayağa kalktı].

-Bağdat'a geden ikinci nefer [kişi] men [ben].

Üçüncü kim? Eyvez yerinnen [yerinden] gızıl guş [şahin] kimin [gibi] durdu [ayağa kalktı].

-Ata-yi mehriban [mihriban babam], o Bağdat'a geden üçüncü serkerde [komutan] men [ben].

-Oğul Eyvez, Delileri sene [sana] tapşırıram [emanet ediyorum], seni Allah'a. Yatmazsan, oyah [uyanık] olarsan, sayah [gözü açık] olarsan? Bilmizsen igitleri [yiğitleri] ölüme verersen. Ve özin [kendin] ölüme gedersen [gidiyorsun], ora Bağdat'dı, tilisim [sihirli] şehridi.

-Yoh, yoh [yok, yok] ata-yi mehriban [mihriban baba]. Bu işleri men [ben] görmerem. Sehih selamet [sağ salım] giderem [giderim], o durnalardan getirrem. Nigar'ın isteyi yerine gelsin.

Her üçü Deliler atlandılar. Çenlibel'den çıhdılar.

Tey-i menazil güne bir menzil.²

Geldiler, o moge [zaman] yetirdiler [vardılar] şehre ki.

İndi [şimdi] neçe gün çehdi [kaç gün sürdü], men [ben] bilmirem?

Hefte çehdi [sürdü], ay çehdi, gün çehdi? Ancag geldiler, yetişdiler [vardılar] Bağdat'ın şehrin gördiler. Gece, gecenin yarısı yetişdiler şehre. Şehrin dervazeler [kapıları] bağlıdı [kilitliydi].

Yetişdiler [vardı] bir dervazeye [kapıya]. Gördüler bir neçe [birkaç] nighban [bekçi] var.

-Yol verin, biz yol adamıyih. Yorgunuh, misafirih.

Dediler:

-Bize Eslan Paşa'dan destur [emir] deyil [değil], biz şehrin gapıların açah [açalım]. Biz icaze [izin] verebilmerih [veremeyiz]. Seher [sabahleyin] Eslan Paşa, bizim başımızın derisin soydurub [yüzdürüp] saman teptirer.

Nıgehbanların [bekçilerin] heresin [her birini] bir terefe [tarafa] vırdılar [vurdular], şili-küt eylediler [pat küt dövdüler]. Vırdılar [vurdular], gapını sındırdılar [kırdılar]. Varid oldular [girdiler] şehre. Gördüler şehride bir dene [tane] bir yerden ışih [ışık] gelmir [gelmiyor].

Hamı [herkes] gapısın bağıyıp [kilitlemiş], yatıb. Gezdiler, bir yer tapabilmediler [bulamadılar]. Yetişdiler [vardılar] bir hesarın [duvarın] kenarına. Gördüler, bağ hesarıdır. O üzden [tarafdan] ağaçların şahesi [dalları] aşıb hesarın bu üzüne [tarafına]. Bildiler bağıdı.

-Bağın yolun tapah [bulup], geçeh [geçelim]. Bu bağıda adam olar. Bir istirahat eyliye [dinlenelim].

Gezdiler, bağın gapısın tapdılar [buldular]. Gapı bağıdı [kilitlidir]. Vırdılar [vurdular], gapını sındırdılar [kırdılar]. Geçtiler [geçtiler] içeri. Gördüler ki bağ herabedir. Heş kes [hiç kimse] yohdi [yoktu].

Ama bu bağı, hele [hâlâ] bıra [bunun] kimi [gibi] feleğin heç eli deymiyib [zarar verilmemiş]. Her miyvesi [meyvesi] üstünde. Otu üstünde.

Bılar [bunlar] vesayilin [malzemeleri] yığdılar hanabağı [bağı evine].

Belli Ehmed dedi:

-Men [ben] bir toluk [tuluk] nar şerabı [şarabı] getirmişem Köroğlu'dan gizli.

Ağı; odun, ocak [ocak] hazır eyliyah. Alışdılar [giriştiler] bağın canına. Hırda [küçük] ağaçları [ağaçları] kökinnen [kökünden] çıhartdılar. Böyüh ağaçların şahesin [dallarını] sındırdılar [kırdılar]. Od [ateş] gelediler [kaladılar, yaktılar].

Belli Ehmed bağı gezirdi. Geldi, yetişdi [vardı] çar hoyuzun [dört havuzun] başına. Gördi; of, ne menzurunan [istekle] ki gelibler. Hamısı [herkes] bırda [burada] hazirdi. Ne gedir [kadar] Eslan Paşa'nın örgenceh [evcil] gaz [kaz], durna [turna], ördeh [ördek] var [varsa] hamısı [hepsi] bırdadı [buradadır].

Geldi:

-Yoldaşlarım, size müjde olsun. Gazın menbehin [kaynağını] tapmışam [buldum].

-Hardadı [nerededir]?

-Bırda [burada] bir hovuz [havuz] var [varsa] hamısı [hepsi] hovuzun içindedi. Hovuzun etrafındadı.

Üş [üç] dene [tane] igit [yiğit], alışdılar [giriştiler] Eslan Paşa'nın tamam [bütün] ne gedir [kadar] gaz vardı, hamısın [hepsini] kesdiler. Özimiz [kendimiz] yiyeh [yiyelim], sabah yüh bağıyarıh [bağlarımız], begiyyesin [gerisini] aparah [götürelim] Çenlibel'e.

Yediler, işdiler [içtiler]. Yorgun, yuhusuz [uykusuz], mest [sarhoş]. Heresi [her biri] bir ağacın dibinde döşendi [yattı].

Seher [sabah] oldı. “*Seheriz heyr olsun.*”

Bağban geldi bağı; gördi, gapı açıldı. Geçdi bağı. Gördi, üç [üç] dene [tane] at otliyib. Bahdi [baktı], gördi bağın nemene [hangi] ağaçlar [ağaçlar] var [varsa] o güçleri çattığı [yettiği] gedir [kadar] dibinnen [kökünden] çihadibler [sökmüşler]. Bağiyyesin [gerisini] gol ganadın ezibler. Bağı veran [viran] goyubler [koymuşlar]. Geldi, gördi hovuzun [havuzun] başında ne gedir [kadar] durna desen hamısın [hepsini] kesibler. Yığibler birbirinin üstüne. Heresi [her biri] bir ağacın dibinde yatıb. Yavaş yavaş dalı dalı [geri geri] geyiddi [geri döndü].

-İndi [şimdi] bılar [bunlar] oyansa [uyansa] meni [beni] de bu gazlar kimi [gibi] boğub öldüreller.

Geldi Eslan Paşa'ya.

-Eslan Paşa, bağı verane [viran] galıb. Bilmirem Köroğlu'dı, ya Köroğlu'nun Delilerinden [Delilerinden]. Üş [üç] neferdı [kişiydi]. Bağıda bir gıg diyen [ses çıkarın] durna, ördeh, gaz galmıyib.

-Ne olub?

-Hamısın [hepsini] doğriyibler [kesmişler, doğramışlar]. Bağı veran [viran] goyublar [koymuşlar].

Bu terefdən heber [haber] geldi ki; ‘Ağa, keşihçileri öldürübler. Dervaze [şehir] gapısın sındırıbler [kırmışlar].’

Destur verdi [emretti] ki tamam [bütün] goşun [ordu] attandı [atlandı]. Bağı muhasire eylediler [kuşattılar]. Varid oldular [girdiler] bağa.

Ama Belli Ehmed'inen Eyvez'in yatmış yerde. Mest-i haletinde [saorhoş hâlde], yuhusuz [uykusuz]. Bıların [bunların] golların bağladılar.

Demirçioğlu gördi. Bir at sesi geldi, oyandı [uyandı]. Gördi ki yoldaşlerinin gollari bağlanıb.

El eyledi şemşire [kılıca]. Bılardan [bunlardan] biraz gırdı [öldürdü]. Goşuni [ordu] biraz kenare çekdi. Geldi, Eyvez'in başı üstüne.

-Eyvez, eceb [acaba, ne güzel] Köroğlu'nun dediğin yerine getirdin?

Ama indi [şimdi] göreh [bakalım] bırda [burada] bir neçe [birkaç] kelme [kelme], ne teher [şekilde] diyeceh? “Men de [ben] ohuyecağam [okuyacağım] sizin hamızın [hepinizin] selametliğize ki göreh [bakalım] bırda [burada] Tebl-i Ceng-i Köroğlu'ynan [Ceng-i Köroğlu'yla: bir âşık havası] ne deyir [der]? Men ohuyum [okuyayım], her yerde insannar sağlığına.”

“Çün [çünkü] navarımızın [kasetimizin] bu üz [yüzü] gutarir [bitti]. Söhbetimizi ohuyeceğem [okuyacağım]. Navarımızın o üzünde yarısın ohuyum [okuyayım].”

[Kaset 1-B]

“Beli [evet] eziz eşidenler [dinleyenler], indi [şimdi] o üzde [yüzünde] bizim söhbetimiz yarımçılıg [yarım] galdi ki” Demirçioğlu özin [kendisi] yetirdi [vardı] Eyvez'in başının üstüne.

Gördi, Eyvez, Ehmed ele [öyle] yatıb. Âlem-i dünyadan heberleri [haberleri] yohdi [yoktu].

Göreh [bakalım] bırda [burada] Demirçioğlu, Tebl-i Ceng-i Köroğlu'ynen [Tebl-i Ceng-i Köroğlu'yla: bir âşık havası] Eyvez'i ne cür [nasıl] harayliyir [söyler]? Ne cür oyadır [uyandırır]. “Men [ben] ohuyeceğem [okuyacağım] gene de her yerde kişiler [erkek, mertler] sağlığına ve insanlar sağlığına ohuyeceğem [okuyacağım].”

Goşun [ordu] gelib, dövremizi [etrafımızı] alıblar,
Bele [böyle] ne yatıbsan? Ayıl, Eyvez Han.
Her terefdən [tarafıdan] muhasiriye salıblar [kuşatmışlar],
Ahirde [sonunda] olarıt [oluruz] zayı [zail], Eyvez Han.

“Ezizim Ordubâd'a,³
Yol gedir [gider] Ordubâd'a,
Serkerde [komutan] gocah [koçak] olsa,
Vermez ordu bada [orduyu telef etmez].”

Gördü Eyvez'den heber [haber] yohdi [yoktu].

-Ey Eyvez, düşmen [düşman] dövremi [etrafımızı] muhasire eyliyib [kuşatmış].

Oyanmadı [uyanmadı] ki oyanmadı.

Aldı dubare [devamını söyledi]:

Gebul [kabul] etme muhannesin [muhannetin] sözünü, /Gel, sene [sana] deyim [diyeyim] sözün düzünü,
Dur [kalk], dönder düşmene [düşmana] dönmez üzünü [yüzünü],
Görset cemalını, güneş üzünü [yüzünü],
Gün [güneş] kimin [gibi] dağlara yayıl, Eyvez Han.

“O güneyler,
O güzeyler [kuzeyler], o güneyler,
Hesret hesretin ne vaht [vakit] görse,
Bayramın o gün eyler.”

Gördi Eyvez, oyanmadı [uyanmadı]. Alır sözün dubaresin [devamını söyledi]:

İnsafdi mi [insaf mıdır] Belli Ehmed tutula?
Gulaş [kulaç] gollar, dal gerdende çatıla,
Demirçioğlu gul adına satıla,
Köroğlu delisi sayıl, Eyvez Han.

“Aralandı,
Oh [ok] deydi, yaralandı,
Men [ben] sennen [senden] ayrılmazdım,
Zulm ilen aralandı.”

Demirçioğlu gördi, ne Ehmed ne Eyvez oyanmadı [uyanmadı]. Fikreyledi; ‘Men [ben] bılardan [bunlardan] bir gedir [kadar] gıraram [öldürürüm]. Özimi [kendim] yetirrem [varırım] Gırat’a. Men aradan çıharam. Eyvez’i, Ehmed’i öldireller. Bu iyiglihden [yiğitlikten] deyili [değil].’

Bılar [bunlar] oyanmadı [uyanmadı]. Demirçioğlu şemşiri [kılıcı] elinnen [elinden] atdı yere.

-Gelin, benim [benim] de gollarımı bağliyin.

Geldiler. Demirçioğlu’nun da gollarını bağladılar. Eslan Paşa destur verdi [emretti]:

-O yatannarı da oyadın [uyandırın].

Eyvez, Ehmed oyandı [uyandı]. Gördi, üçinin de golu bağlıdı.

Eslan Paşa dedi:

-Mehterler [seyisler] gelsin, attarı [atları] tutun.

Attarı [atları] tutdular. Evvelcen [ilk olarak] Ereb At’ı tutdular.

Mehtere dedi:

-Min, sür görüm [binip sür bakalım]. Bu Köroğlu ki bu gedir [kadar] deyirler [diyorlar], onun attarı [atları] ne cürdi [nasıldı]?

Ereb At’ı mindiler [bindiler]. Gördiler Ereb At, ele [öyle] gedir [gidiyor] ki, ele gedir ki elebil [sanki] deryanın üzünde [yüzünde] gemi işlir [gider], üzür [yüzer].

Dedi:

-O bir [diğer] atı minin [binin]!

Dürat’ı mindiler [bindiler]. O gördiler, o, onnan [ondan] da gözeldi.

-O birisi [diğer] atı minin [binin]!

Gırat’ı mindiler [bindiler]. Gırat, eyağının [ayağının] birin topal eyledi. Gözinin birin yumub, o birin [diğerini] kör eyledi. Ne gedir [kadar] vurdılar, itelediler, bizlediler [dürttüler], tepih atdı. Yerimedi [yürümedi].

Dedi:

-Eye [bre], bını [bunu], bılar [bunlar] ne cür [nasıl] getirib, çıkarıb bıra [buraya]? Bu at deyilmiş [değilmiş], çerçi yabıdı [atıydı]. Bını nece [nasıl] getiribler bıra? Haram olsun Köroğlu sene [sana]. Çenlibel'den getdiği ata bah [bak] bının [bunun]. Ötürün [bırakın], getsin onu.

Çağırđı bağbanı:

-Bağban.

-Beli [evet].

-Çün [çünkü] bılar [bunlar] bağa çoh hesaret [zarar] vırıb [vermiş]. Gelginen [gel], bu atı verirem senün zehmet haggive [hakkı için].

Dedi:

-Eye [bre], yahşıdı [güzeldi]. O birilerinden [diğerlerinden] birin verginen [ver]. Men [ben] bu kör yabını [atını] neynirem [ne yapayım]?

Gene dedi:

-Eye [bre], selahdı [en iyisi], götüreh [götürelim]. Mugayyed [mukayyet] olarsan, örgedersen [öğretirsin]. Belke [belki] yük apardı [götürdü].

Çün [çünkü] ihtiyarı [gücü] yohdı [yoktu] bir söz desin [söz söylemeye hakkı yoktu]. Bağban narahat [rahatsız] hâlda ata sahib [sahip] oldı. Gırat'ını alıb yedeğinnen [yedeğinden], bağladı bir ağaca.

Cemahat [cemaat] çekildi, Delilerin dalıncan [ardından]. Attarın [atları] dalıncan. Galdı bir bağban, bir Gırat.

"Ağayan [ey ağalar], erz eyliyim ki dünyada kişinin dostu, kişi dostu iki üzli [yüzlü] dostu yoh [yok]. Yeddirenh [yedi renk, rengârenk] dost yoh. Yahşı [iyi] ola, kişi dostu."

Köroğlu'nun bir Hoca Eziz adında yahşı [iyi] dostu var, Bağdat'da al ver [ticaret] eyliyir [yapıyor].

Eye [bre], gördi, bu Deliler, Demirçioğlu'di, Ehmed'di, Eyvez'di tutulan. Attar [atları] Ereb At'di, Gırat'di, Dürat'di.

Eziz, Gırat'ın hasiyetlerin [huyunu] bilir. Cemahat [cemaat] çekilib gedenden sora [gittikten sonra], geldi bağbanın yanına.

-Bağban.

-Beli [evet].

-Bu atı neçiye [ne kadar] deyirsen [diyorsun]? Mını [bunu] sat mene [bana]. Men [ben] dağ adamiyem, dağ gedende [giderken] şelemi [yükümü] goyaram [koyarım] üstine.

Dedi:

-Eye [bre], başımı ağrıtmı. Bu at, yabıdı [yük atıydı]; heç [hiç bir] yere gedesi deyil [gitmiyor].

Dedi:

-Pulun gıymetindi [fiyatı nedir]?

Dedi:

-Beş Tümen [İran'ın para birimi].

Dedi:

-On Tümen verirem.

Dedi:

-Başımı ağrıtmı, yalan deyirsen [diyorsun]? Ver görüm [ver bakalım].

Fori [hemen] Hoca Eziz, çihadıb Gırat'ın on Tümen'in verdi. Bağbannan [bağbandan] aldı, atı bağladı ağaca.

Bağban da getdi [gitti]. Hoca Eziz gözliyib, gün [güneş] batdı, oldı ahşam [akşam]. “*Ahşamınız da heyr olsun* [hayrolsun].”

Getdi [gitti] bir batman⁴ gır [zift] saggız [sakızı] aldı. Bir top ağ [bez] aldı. Bilirdi o Gırat'ın üzerinde durabilmez. Getdi [getirdi], gırı [zifti] issitti [ısıttı] ağınan. Özin [kendin] ağınan [bezle], gırnan [ziftle], serdi Gırat'ın beline.

Şam [akşam yemeği] vahdi [vakti] Bağdat'dan çıhdi Gırat'ın ağzın dönderdi Çenlibel'e teref [-e doğru]. Gırat, Çenlibel'e gedende [giderken] ganadli [kanatlı] guş [kuş] kimin [gibi] gedirdi [gidiyordu] ama gördiler o topal at ele [öyle] gedir [gidiyor] ki eyağınnan [ayağından] gutaran [sıçrayan] daşlar deyir [değince] birbirine ses verir. Özin [kendisi] yetirdi [vardı] Çenlibel'e.

Çenlibel genşerine [karşısına] çıhanda [çıkınca] Gırat, kişnerdi. Köroğlu gördi, Gırat'ın sesi gelir.

-Deliler, hanımlar çihısın gabağa [öne]. Delilerim Bağdat'dan geldi.

Çıhdiler. Gırat'ın gabağına [önüne] çıhanda [çıkınca] gördiler teh [sadece] Gırat'di. Üstinde bir ecayib [acayıp] bir şey. Bu ne veezdi [vaziyetti], bu ne gündi, ne sahatdi [saatti]?

Köroğlu destur verdi [emretti]:

-Açın görüm [açın bakalım]. Bu kimdi?

Ağın arasınnan Eziz'i aşdılar [açtılar], saldılar yere. Gördiler Eziz'in huşu [aklı] başınnan çıhıb. Onu hâle getirdiler [uyandırdılar].

-Eziz, gurbanım olum [olayım]; bu ne gündi, bu ne sahatdi [saatti], sen getiribsen? Delilerin başında ne geza vu geder [kaza ve keder] var?

Eziz göreh [bakalım] ne diyeceh? “*Men [ben] de ohuyeeğem* [söyleyeceğim]. *Sizin hamınız* [hepinizin] *selametliğiz ki bu furişgahdan* [mağazadan] *bu navarları* [kasetleri] *alacehsiz* [alacaksınız]. *Keşihoglı'ynen* [Keşikoğlu: bir âşik havası] *bele* [böyle] *deyim* [diyeyim].”

Ay Köroğlu gel, men [ben] sene [sana] söyleyim,
 Senin Eyvez'innen [Ayvaz'ından] heberin [haber] var mı?
 Geranlıh [karanlık] gönlünü ışih [ışık] eyleyim,
 Senin Eyvez'innen heberin var mı?

-Eziz, gurbanım olum [olayım]. Ne cür [nasıl] heber [haber] getiribsen? Menim [benim] Eyvez'imi ne teher [şekilde] gördün?

Aldı o biri [diğer] bendini [dörtlüğünü]:

İgid [yiğit] de igidden çeker mi minned [minnet]?
 Paşa gabağında [önünde] buyurur cellad,
 Hanı [hani] Demirçoğlu, hanı Belli Ehmed?
 Senin Eyvez'innen heberin var mı?

-Eziz, gurbanın ollam [olayım]. Eyvez'i ne cür [nasıl] gördün? Delileri nece [nasıl] görübsen? Hanı [hani] Demirçioğlu, hanı Belli Ehmed? Senin Eyvez'innen heberin [haber] var mı?

Alıb sözün dubaresin [devamını söyledi]:

Hoce Eziz, hocelerin [hocaların] gehrinde [kahrında],
O Eyvez Han, gızıl [kızıl] gülün tehrinde [şeklinde],
Golu bağlı gördüm Bağdat şehrinde,
Senin Eyvez'innen heberin var mı?

Diyende [deyince] Köroğlu'nun ışıh dünya nezerinde geranlıh oldu. Bir elin goydu bir böğrüne, bir elin de goydu bir böğrüne, bir deli nere [nara] çehdi [attı].

-Ne gedir [kadar] Delilerden yatan var [varsa] hamısın [hepsi] oyandı [uyandı]?

Yığışdılar [toplandılar] Köroğlu'nun başına.

-Köroğlu ne heber [haber] var, gecenin bu mogeyi [vakti]? Senin bu neren [naran] neye misal oldu? Neden hatirdi [niçindi]?

Ama götürüb göre [bakalım], ele [öyle] indî [şimdi] Köroğlu bir neçe [birkaç] kelme [kelme] ne diyeceh, Gehraman havasıyan [Kahraman havasıyla: bir âşık havası]? “*Ohuyum* [söyleyeyim] *gine* [yine] *de bütün insanlar sağlığına.*”

Heber [haber] verin, Delilerim oyansın [uyansın] /*Heber verin, Halay Pozan oyansın*/,
Tutulubdı, o serdarım /*Delilerim*/ eldedi [hapistir].
Tamam [hepsi] silahını geysin, dayansın /*Mısrî gılış, gızıl* [kızıl] *gana boyansın*/,
Tutulubdı, Han Eyvez'im /*o serdarım*/ eldedi.

Alıb sözin o biri [diğer] bendini [dörtlüğünü].

Nigar'a da bu heber [haber] yetişdi [ulaştı]:

-Eyvez tutulub Nigar.

Köroğlu ohumahdadı [türkü söylemekte], Nigar silah geyinme [giyinmekte] bına [buna] bu heber [haber] yetişdi [ulaştı].

Yatmışıdım, men [ben] de /*aşkâr* [aşıkâr]/ gördüm duşimi [düşümü],
Ağzımdan çehdiler [çektiler] ağıl [akıl] dişimi,
Çekin yeherleyin [eyerleyin], celt [hızlı, tez] yerişimi [yürüyüşümü],
Tutulubdı Han Eyvez'im /*bir serdarım*/ eldedi.

Heber [haber] geldi:

-Köroğlu, Nigar silah geyinir.

Aldı dubare [diğer] bendini [dörtlüğünü]. Ne diyeceh? Köroğlu ne diyeceh? “*Sözimin hatemesin* [sonunu] *men* [ben] *ohuyum* [söyleyeyim] *sizin hamuzın* [hepinizin] *sağlığıza.*”

Düşmenlerim [düşmanlarım] tamaşaya dureller [temaşa ederler],
Birbirine şad heberi [haberi] vereller [verirler],
Köroğlu getmese yagin [kesinlikle] gireller [öldürürler],
Tutulubdı Han Eyvez'im /*Delilerim, o serdarım*/ eldedi.

At yeherlendi [eyerlendi]. Gırat'ı getdiler [getirdiler], Köroğlu'nun beraberine [yanına]. Gördi, ne gedir [kadar] deli var [varsa] hamısı [hepsi] amade ceng [savaşa hazır] idiler. Silah başdan eyağa [ayağa]. Nigar'dan heber [haber] yohdi [yoktu].

Heber verdiler:

-Köroğlu, Nigar silah geyinib getdi [gitti].

Geldiler, gördüler. Nigar, Çenlibel'den çıhib kenare [dışına]. Oturubdi, bir tehte [büyük] daşın [taşın] üstünde. Bahır [bakıyor], Eyvez geden [gittiği] yola. Tas külahı goyub başına. Yasemen telleri külahın altında pinhan eyliyib [gizlemiş]. Merdâne [erkek] libası [kıyafeti] geyinib. Şemşir [kılıç] bağliyib beline. Şemşiri saz evezine [yerine] basıb sinesine [göğsüne]. Eyvez geden yola bahır [bakıyor].

Ne deyir [der]? “*Ohuyeceğem* [okuyacağım] *sizin hamınız* [hepinizin] *sağlınıza*. *Dübeyt havasıynen* [Dubeyti havasıyla: bir âşık havası].”

Başbaşa çatan dağlar,
Dağlar, Eyvez'i neynedin?
Üş [üç] delini /*igidi* [yiğidi]/ üzen dağlar,
Dağlar, Eyvez'i neynedin?

-(Eliyle arkasında dağ ve ırmak olan tabloyu göstererek) “*Görüsen* [görüyor musun] *Abdullahî, dağlar gözüdür* [görünüyor mu]?”

-Beli [evet], beli.

Alır o birin [diğer] bendini [dörtlüğünü]. Dağlardan seda [ses] gelmedi.

Çaylar kimi [gibi] çağliyaram [çağlarım],
Sinem çarpaz dağliyaram [dağlarım],

“*Elbette navarımızın* [kasetimizin] *bu üzi* [yüzü] *gutarıb* [bitti]. *Sözün kesrin* [devamını] *ohuyeceğem* [okuyacağım], *inşallah ikinci navarımızda ki sözler yarımçılığ* [yarım] *galmasın*.”

[Kaset 2-A]

Başbaşa çatan dağlar,
Dağlar, Eyvez'i neynedin?
Üş [üç] delini /*igidi* [yiğidi]/ üzen dağlar,
Dağlar, Eyvez'i neynedin?

Alır ikinci bendini [dörtlüğünü]. “*Onu da Hüseyin Geraylısı'ynen* [Hüseyin Geraylısı'yla: bir âşık havası]. *Elbette bına* [buna] *ayrı havalalar da deyiller* [diyorlar]. *Mehmed Hüseyinî* [Mehmet Hüseyinî: bir âşık havası] *de deyiller*. *Men* [ben] *ohuyum* [okuyayım], *siz şad yaşayasız*.”

Çaylar kimi [gibi] çağliyaram [çağlarım],
Sinemi çarpaz dağliyaram [dağlarım],
Coşub gılınç bağliyaram [bağlarım],
Dağlar, Eyvez'i neynedin?

Sözünün Nigar, ahirin [sonunu] ne cür [nasıl] deyir [der]? Ohuyah [okuyalım]. “*Sağ olasız* [olun]:”

Eyvez deyiben [deyip] Nigar ağlar,
Sinesin çer çarpaz [dört köşeli, çarpaz] dağlar,
İller boyı /*illerecan*/ [yıllar boyu] gere [kara] bağlar,
Dağlar, Eyvez'i neynedin?

Köroğlu, Nigar'ı geyterdi [geri çevirdi].

-Nigar, Çenlibel besahap [sahipsiz] galmasın.

-Köroğlu, başında yeddi min yeddi yüz yedmiş yedi serkerde [komutan]. Sen gedesen cenge [savaşa], bu mene [bana] ardı [ayıptı] dünyada.

-Eyvez'i sehih selamet [sağ salim] geyterrem [getireceğim] sene [sana], tehvil verrem [teslim ederim].

'Getirrem Eyvez'i diye diye.' Köroğlu düşdi yola. Nigar'ı geyterdi [geri döndürdü].

Yahınnaşdı [yaklaştı] Bağdat'ın serhetdine [sınırına]. "Bilmirem bılar [bunlar] ne gedir [kadar] yol gedib. Bu yolun hududi [sınırı, uzunluğu], bizim nezerimizde [nazarımızda] deyil [değil]." Ancag yetişdi [vardı] o gün, o sahat [saat].

Yetişdi [vardı] ki Eslan Paşa her terefe [tarafa] car çekdirmişdi [ilan ettirmişti]. 'Tamam [bütün] Bağdat ehli, ehali-i Bağdat, yığışsın [toplansın] Bağdat'ın meydana. Köroğlu'nun üç [üç] dene [tane] delisin çekirem dara [astırıyorum]. Hamı [herkes] göziylen görsün ki men [ben] Eslan Paşı'yam. Menim [benim] torpağıma guş [kuş] gelse ganad [kanat] salabilmez [çırpamaz]. Gatır gelse dirnah [tırnak] salabilmez [basamaz].'

Ancag tamam [bütün] cemahat [cemaat] meydanda hazirdi. Gedeğen eyliyib [yasaklamış]; 'Herkes bugün şehriden çöle [dışarıya] getse başının derisi soyulaceh [soyulacak]. Herkes eşihden [evinden çıkıp] Bağdat'a tamaşıya [izlemeye] gelse minnetdi mene [bana].'

Giziroğlu Mustafa Bey gırh [kırk] dene [tane] serkerde [komutan] götürüb özi [kendisi] Köroğlu'nun lab [çok] büyük düşmenlerinnendi [düşmanlarındandı]. Dedi:

-Gedah [gidelim] Bağdat'a. Köroğlu'nun Delilerin bugün Eslan Paşa dara çekeceh [astırarak]. Eger Köroğlu geldi, dava [savaş] başlandı. Dava olan vahıt [vakit], davıya [savaşı] tamaşa eylerih [izleriz]. Eger Köroğlu gelmedi, gördüh ki Delileri dara çekiller, Delileri darağacınnan gutarrıh [kurtarırsız]. Köroğlu'yanan özüm [ben], sora [sonra] hesaplaşaram. Meydanın bir guşesinde [köşesinde] Giziroğlu gırh [kırk] nefer [kişi] serkerdesiyen [komutanla] dayanıb [bekliyor].

Meydan gurulub, teht-i seltanatın üstünde eyleşib. Sedr-i azemler [sadrzamlar] Eslan Paşa'nın sağ u solunda ama bir goca [ihtiyar] kişi, Köroğlu'nun adın eşidib [duymuş] özin [onu] görmemişdi. Adına bının [bunun] âşığ u dost olmuşdi. Bının [bunun] yolun kenarında bir bığda [buğday] zemisi [ekini] vardı.

Dedi [düşündü]: 'Behane [bahane] eyliyim.' Birez [biraz] çöreh götdü [götürdü], birez su. Dedi [düşündü]: 'Deyirem [derim] o ekinimi elden gedirdi [ziyan oluyordu]. Gelmişem ekinimi dermeğe.'

Şeherden [şehirdi] çıhdi. Yolun kenarında zeminin [ekinin] o başında bir bayatı [mâni] deyir [der], gelir bu başına. Bu başdan bir bayatı deyir, gedir [gider] o başına.

Köroğlu hamıdan [herkesten] gabah [önde] gelirdi. Gördü bir goca [ihtiyar] kişi. Zeminin [ekinin] bu başında bir bayatı deyir [der]. Bayatısı nemenedi [nedir]? Gecer Bayatı [Kacar Bayatısı: bir âşık havası].

Gedir [gider] o başa. Köroğlu, Gırat'ın başın sahladı [durdurdu]. Gocaya [ihtiyara] tamaşa eyliyib [izlemiş]. Görüm [bakayım] ne deyir [der]? Gördü goca bele [böyle] deyir. "Men [ben] ohuyum [söyleyeyim], insannar sağlığına:"

Men [ben] âşığam merde sarı [-e doğru],
Yel eser merde sarı,
Gol, gıçım [bacağım] kesilse de,
Sürennem [sürünürüm] merde sarı.

Men [ben] âşığam, her aylar,
Her ulduzlar [yıldızlar], her aylar,
Başım cellad elinde,
Dilim merdi haraylar [çağırır],

Ele [öyle] ki Köroğlu, bu sedanı [sesi], bu sözi gocadan [ihtiyardan] eşiden [duyar duymaz] Girat'ı dönderdi, gocanın yanına.

-Ey geyretli goca baba, bu ne zemi [ekin] bişmesidi [biçmedir], bu ne ohumasidi [okumadır]?

Dedi:

-Eye [bre], derdim çohdi [çoktu]; açıl [git] başımnan.

-Goca [ihtiyar], senin ne derdin var?

Dedi:

-Sen mene [bana] evvel de görüm [söyle bakalım], Köroğlu'nun dostusan, ya düşmenisen [düşmanı mısın]?

Dedi:

-Men [ben] Köroğlu'nun dostuyam.

Dedi:

-Köroğlu'nun dostu olsan. Men [ben] de Köroğlu'nun özin [kendisini] görmemişem, adına dost olmuşam ama onun bugün üç [üç] dene [tane] delisin Eslan Paşa dara çekir [astırır]. Gedağan eyliyib [yasaklamış] heçkes [hiç kimse] çöle [dışarı] çihabilmez. Men bu zemini [ekini] özime [kendime] behane [bahane] eyliyib gelmişem. Köroğlu'nun bugün Delilerin dara çekiller. Geyretim [şerefim] gebul eylemedi. Bahıram [bakıyorum] Çenlibel yolune. Bilmirem adı batmış [adı batasica] Köroğlu ya gorhub [korktu] ya heberi [haberi] yohdi [yoktu]. Gelib çihmadi [ortaya çıkmadı].

Bu sözi eşiden [duyunca] Köroğlu'nun dalıncan [arkasından] Kose Sefer gelirdi. Gördi bir nefer [tek] kişi bu da dervazeden [kapıdan, aradan] çihıb üz goyub [ayak bastı] biyabana [tarlaya].

-Ey emi [ammi, amca], getme; görüm [bakalım] hara [nereye] gedirsen [gidiyorsun]?

Dedi:

-Eye [bre], kimsen? Şehrin yolu açıhdi [açıktır], herkes getse azatdı [serbestti] ama şehriden çihanı [çıkını] goymullar [izin vermiyorlar]. Menim [benim] bir şerikim [ortağım] var. Bırda [burada] zemi [ekin] ehmişih [ektik]. Gelib o zemini bişmeğe [biçmeye]. Eslan Paşa gedağan eyliyib [yasaklamış]. Gelmişem o kişiye diyem [diyeyim]; 'Evin yihılsın [yıkılsın], Eslan Paşa seher [sabah] seni dardan astraceh [astırarak]. Bugün gedağandı [yasaktı]. Heçkes [hiç kimse] şehriden çöle [dışarıya] çihmasın.' Gedirem [gidiyorum], ona diyem [diyeyim]; 'Gelsin, tamaşa eylesin [izlesin]. Delileri dara çekiller [astıyorlar].'

Kose Sefer dedi [düşündü]: 'Men [ben] bını [bunu] gedib Köroğlu'ya desem inanmiyeceh [inanmayacak]. Ele [öyle] yahşıtı [doğrusu] bıdı [budur]. Bu kişiyi aparram [götüreyim]. Özi [kendisi], öz diliyenen desin.'

Atın üstünde gördü Köroğlu dağın başında elamet verdi [işaret etti] Delilere. "Getmiyin [gitmeyin], dönün bıra [buraya]."

El atdı Kose Sefer. O kişinin bırdan [buradan] yapışdı (Balabancısının yakasını tutarak; 'Seni yoh [değil] ha, onu deyirem [diyorum].') atın üstünde getirdi Köroğlu'nun yanına.

-O kimdi?

Dedi:

-Bu kişi bele [böyle] danışıb [konuştu].

Dedi:

-Sal [bırak] yere, görüm [bakalım]; ne deyir [der]?

Saldılar [bıraktılar] yere; gördü, merd elinde sıhıb [sıkılmış] canı çihıb kişinin.

Dedi:

-Evin yihılsın [yıkılsın]. Mından [bundan] neyi soruşum? Öldürüb getiribsen [getirmişsin].

Dedi:

-Men [ben] neynim [ne yapayım], canı yohumuş [yokmuş].

-Hob [peki], goca [ihtiyar]. Bu gocanın zemisin [ekinin] biçin.

Töküldiler [başladılar] here bir [her birisi] deste [bölük]. Alışdılar [giriştiler] zeminin [ekinin] canını.

Dedi:

-Yıgın, bir yere.

Yığdılar bir yere.

Goca [ihtiyar] gördü [düşündü]: ‘Hob, bu ki deyirdi [diyordu] men [ben] Köroğlu'nun dostuyam, dostu deyilmiş [değilmiş]. Bu, Köroğlu'nun düşmenidi [düşmanıydı].’ Öz gelbinde dedi [düşündü]; ‘Evin yihılsın [yıkılsın]. Canım niye dedin, men Köroğlu'nun dostiyem [dostuyum]? Bılar [bunlar] bu zemini [ekini] topladılar bir yere. İndi [şimdi] bına [buna] od vırıb [ateşe verip] meni de atacehler [atacaklar] içine.’

Köroğlu, gocanın [ihtiyarın] menzurun [isteğini] bildi.

-Goca, bu Allah'a and olsun ki men [ben] Köroğlu'yem. Bir sahat [saat] mindan [bundan] sora [sonra] seni Bağdat'da şad eylerem [ederim]. Niye gorhusen [korkuyorsun]? De görüm [söyle bakalım]. Deliler ne vezde? [vaziyette]

Dedi:

-Bağdat'ın yedi dervazesı [kapısı] var. Buğda [buğday] bazarınnan [pazarından] gedecıhsız [gideceksiniz]. Köroğlu'nun Delilerin orda Eslan Paşa dara çekeceh [astracak]. Cemahat [cemaat] orda tamaşadadı [izlemededir] ama sen bele [böyle] getsen, sen başlıyib ceng eyliyirsen [savaşırısın]. Senin beyninde ildirim [yıldırım] oyniyir [çakar]. Delileri öldürennen sora [öldürdükten sonra] Bağdat'ın cemisin [hepsini] gır [öldürsen], neynirem [ne yapayım]?

-Be [o hâlde], neynim [ne yapayım]?

-Gabağçan [önden] get [git], Delileri azat eyle. Onnan sora [ondan sonra] Eslan Paşa'ynen hesaplaşarsız [hesaplaşsınız].

Gavzadı [kavradı] gocanın [ihtiyarın] alınınnan [alınından] öpdü:

-Goca, düz [doğru] deyirsen [diyorsun]. Ele [öyle] men [ben] o cür [şekilde] gedirdim [gidiyordum]. Gabağıme [önüme] geleni gıracehdım [öldürecektim].

Goca dedi:

-Ele [öyle] deyil [değil] oğul. Bu Delilerin bu cür [şekilde] çekirsen [götürösen] Bağdat'a, hamısın [hepsini] gırgına verersen [öldürtürsün]. Delileri gismet eyle [taksim et, böl].

-Ne cür [şekilde] gismet eyliyim [böleyim]?

-Her dervazeden [kapıdan] bir destesin [bölüğü]. Özın [kendin] de gerar goy [karar ver] sen özın [kendin] âşık [âşık] libasında [kıyafetinde] getginen [git] meydana. O seni ohudeceh [türkü söyletecek], ele [öyle] ki Delileri tapdın [buldun]. Onnan sora [ondan sonra] Eslan Paşa'ynen özın [kendin] bilersen [bilirsin], neynersen [ne yaparsın]?

Köroğlu bir nere [nara] çekdi [attı]:

-Delilerim, amade olun [hazırlanın]; görün, ne deyirem [diyorum]?

Göreh [bakalım] indı [şimdi] bırda [burada] ne diyeceh? Sulduzı havasıynen [Sulduzu havasıyla: bir âşık havası] ohuyirem [söylüyorum]. “Sizin hamınızın [hepinizin] sağılığı.”

Uca uca [yüce yüce] dağ başında,
Yaz bir yana, gış [kış] bir yana.
Ağzım içinde titreyir,
Dil bir yana, diş bir yana.

Ahı [peki], alıb o birin [diğer] bendini [dörtlüğünü]:

Nedeyim [ne edeyim] Deliler, nedeyim?
Yığışın [toplının] tebir eyleyim [tabir edeyim, anlatayım],
Eyvez'e kömeh [yardıma] gedeyim,
Dört bir yana, beş bir yana.

Alıb Köroğlu sözün dubare [diğer] bendini [dörtlüğünü]:

Her ne oldu, mene [bana] oldı [oldu],
Peymanam ganınan [kanla] doldı [doldu],
Gördüz [gördünüz] ki düşmen [düşman] giceldi [güçlü geldi],
Al Eyvez'i, gaş [kaç] bir yana.

Amandı, işdi [bazı işler] tersine de düşer. Teyha [sadece] başız [başınız] dalıya [arkaya] garışmasın [uğraşmayın]. Adam öldirmağa [öldürmekle] başız garışmasın [başınız karışmasın: oyalanmayın: deyim].

Gördüz [gördünüz] ki düşmen [düşman] giceldi [güçlü geldi],
Al Eyvez'i, gaş [kaç] bir yana

Gaçmah da igitlikden [kaçmak da yiğitlikten: atasözü] ama navahdı [hapisti] Eyvez, Bağdat'ta galar [kalır].
Sözünün hilasesin [sonunu] bele [böyle] deyib. "*Ohuyum* [okuyayım] *sizin hamınız* [hepinizin] *sağlığıza*:"

Köroğlu'nu yoh [yok] elaci [ilacı],
Misir'den gelir heraci [haracı],
Çekerem misri gılinci,
Baş bir yana, leş bir yana.

-Seğir kebir [küçük büyük] rehm eylemiyeceğem [acımayacağım].

Goca [ihtiyar] dedi:

-Yoh [yok], ele [öyle] olmadı. Dediğim kimi [gibi], Delileri azad eyle [serbest bırak]. Eslan Paşa'nı öldür.
O cemahatın [cemaatin] çohunun [çoğunun] günahı yohdı [yoktu]. Mecbur yığıblar orıya.

Dedi:

-Goca [ihtiyar], bir sahat [saat] bından [bundan] sora [sonra], özini yetiresen mene [yanıma gel].

Delileri gismet eyliyib [böldü]. Her birin bir dervazeden [kapıdan], her bir goşunu [orduyu] bir serkerdeynen [komutanla] özin [kendisi] yetirdi [vardı] âşih libasiyenen [kıyafetiyle] meydana.

Gırat'ı verib mehterlere [seyislere].

-Meydanda amade [hazır] sahliyin [edin], Gırat istiyen kimin [istediğinde] Gırat yanımda hazır olsun.

Atdan düşdi [indi], gılincı bağladı beline. Sazı üstünnen [üstünden] saldı. "*O vaht* [zamanlarda] *âşihler aba* giyermişler. *Uzun libas* [elbise] giyerdiler."

Geldi, söykendi [yaslandı], bir dene [tane] burca. Gördü evvel elden [ilk olarak] Eyvez'i aşdılar [açtılar]. Üş [üç] dene darağacı guylanıb [dikmişler].

Gabahcan [ilk olarak] Eslan Paşa destur verdi [emretti]:

-Eyvez'i getirin. Goyun [bırakın], Delilerin üreği yansın [üzülsün]. Köroğlu'ya heber [haber] gedince hele bu Delilerin bırda [burada] üreği yansın.

Demirçioğlu gördü Eyvez'i bılardan [bunlardan] ayırdılar, aparıllar [götürürler].

-Paşa, el sahla [dur]. Sinemde sözim var.

Götürüb bırda [burada] göreh [bakalım] Demirçioğlu Türki Köroğlu'ynen [Türki Köroğlu'yla: bir âşık havası] ne deyir [der]? “*Ohuyum* [okuyayım], *eşidenner* [işitenler] *sağ olsun.*”

Hani benim [benim] Goş [koç] Köroğlu'm?

Gele, gire bu meydana.

Çekende [çekince] misrî gılnci,

Gebzesi [kabzası] gana [kana] boyana.

“*Paşam gel gel, ey,*

Gülüm gel gel, ey,

Ölmemişem, sağam, gel gel.

Sağam, gel gel.”

Dedi:

-Onu görebilmezsen. Köroğlu gele Delilerin cenazesi üste. Senin ölümünü Köroğlu gelir, görer. Da [artık], Köroğlu üzü [yüzünü] görmezsen.

Köroğlu tamaşa eyilir [izler] Demirçioğlu'nun bu sedasına [sesine]. Görüm [bakalım] hele sonrasın ne diyeceh? Öz canın [kendisi] istiyir, ya yoldaşları için? Aldı, o biri [diğer] bendini [dörtlüğünü]:

Gırat bir bırdan [buradan] atıla,

Muhannes [muhanne] ölken [ülken] çapıla [yağmalana],

Köroğlu bırdan tapıla [ortaya çıka],

Herez [her biriniz] gaçasız [kaçasımız] bir yana.

“*Sözimizin kesrin* [devamını] *navarın* [kasetin] *o üzünde* [yüzünde] *erz eyliyeceğem.* *Ne ohuyur* [okur]?”

[Kaset 2-B]

“*Beli* [evet], *söhbetimiz navarın* [kasetin] *o üzünde* [yüzünde] *yarımçığ* [yarım] *galdi ki*” Demirçioğlu orda dedi ki:

Hani benim [benim] Goş [koç] Köroğlu'm?

Gele, gire bu meydana,

Çekende [çekince] misrî gılnci,

Gebzesi [kabzası] gana [kana] boyana.

Köroğlu bahırdı [bakıyordu]. Görüm [bakalım] sözün o biri [diğer] bendini [dörtlüğünü] nece [nasıl] diyeceh? Teh [sadece] özi [kendisi] için hahiş eyliyir [istiyor], yoksa yoh [yok]? Gördü, o biri bendinde bele [böyle] deyir [der]:

Gırat bir bırdan [buradan] atıla,
Muhannes [muhannet] ölken [ülken] çapıla [yağmalana],
Köroğlu bırdan tapıla [ortaya çıka],
Herez [her biriniz] gaçasız [kaçasınız] bir yana.

“Paşam gel gel, ey
Gülüm gel gel, ey
Ölmemişem, sağam, gel gel.
Sağam, gel gel.”

Dedi:

-Neynim [ne yapayım], ahı [peki]?

Köroğlu aralıdadi [uzaktaydı].

Paşa dedi:

-Görülen o delinin yeke yeke [büyük büyük] danışmağına [konuşmaya] bah [bak]; ‘Köroğlu bırdan [buradan] tapıla [ortaya çıka]. Herez [her biriniz] gaçasız [kaçasınız] bir yana.’ Köroğlu nedi ki men [ben] onun gabağına [önünden] gaçırım?

Alır sözün dubaresin [devamını söyledi]:

Dindir, Demirçoğlu dindir,
Sucını [suçunu] boynuma mindir [yükle] /Nemene [ne] tegsir [kusur] var [varsa] mene [bana] getir/,
Biz iki delini [deliyi] öldür,
Paşa’m, gıyma Eyvez Han’a.

(Balabancısı göstererek; Ne Eyvez? Güzellihte aynı Zülfikâr Ebdullahî’di.)

Dedi:

-Delini açın, getirin. Onun sözine bahmiyin [bakmayın].

Eyvez’i Delilerden ayırdiler. Ehmed’inen Demirçoğlu galdi. Eyvez’i gatardan [sıradan] ayırdiler.

Darağacının dibine gelende [gelince] bele [böyle] sedr-i azem [sadrizam] bahdi [baktı] bir. Gördü eye [bre], burca bir yekepeh [iri yanı] âşih söykenib [yaslanmış].

-Paşam, paşam; âşığa bah [bak].

Bahdi [baktı], gördü eye [bre], bir doğurdan [gerçekten] bele [böyle] hındır [iri] bir şeydi:

-Ge [gel] yahına [yakına], görüm [bakalım].

Geldi yahına.

-Eye [bre], senin bir dene [tane] çögürün [çögürün, sazın] var. Sen âşıhsan, yanşahsan [âşıksın, yanşaksın]?

Dedi:

-Beli [evet].

-Ge [gel] yahına, görüm [bakalım]. Bugünkü çeşn [şölen] sene [sana] gısmet oldu. Hardeydin [neredeysin]?

-Paşa sağ olsun, eşidmişem [duydum ki] bugün senin çeşn-i meylisin [şölen meclisin] var. Gelmişem senin bu çeşninde şirket eyliyem [katılayım].

-Eye [bre], bu yekelihde [irilikte] âşih olmaz. De görüm [söyle bakalım]. Sen haralısan [nerelisin]?

Dedi:

-Çenlibelliyem.

Dedi:

-O Çenlibel veran [viran] galsın. Delisi bu yekelihte [irilikte], âşığı bu yekelihte, Köroğlusunu eledi [öyledir]. Bes [peki], ora ne cür [nasıl] yerdi?

Dedi:

-Oranın biraz, he; yeri sucuhdu [suluydu]. Adamları böyüg olur.

Dedi:

-Köroğlu'nu da tanırsan [tanıyor musun]?

Dedi:

-Ey paşam, bir middet Köroğlu'nun yanında galmışam. Onun meylislerinde [meclislerinde] çoh ohumişem [türkü söyledim].

Dedi:

-İndi [şimdi] onun Delilerinden [Delilerinden] üçünü dara çekirem [astırıyorum], tanırsan [tanıyor musun]?

Dedi:

-Tanımıram [tanımıyorum]. Onun o gedir [kadar] Delileri var, men [ben] tanımıram [tanımıyorum] ki. Menim [benim] öz meylisinde [meclisinde], Nigar Hanım'ın yanında ohuddirardi [söyletirdi].

-Yahşı [iyi], tanımırsan [tanımıyorsun]. İndi [şimdi] bir üş [üç] kelme [kelime] yanşa [türkü söyle]. Men [ben] sene [sana] doyuncen [doyuncaya] enam [bahşiş] vereciğem [vereceğim].

-Baş üste; ohuyum [söyleyeyim], ohuyum.

Götürüb göreh [bakalım]. Ne ohuyeceh [söyleyecek]? Men [ben] de ohuyeceğem ama Delilere demişdi ki; 'Her vaht [ne zaman ki] men (eliyle göstererek) elimi üzüme [yüzüme] çekdim [götürdüm], onda [o zaman] hemle eyleyersiz [saldırırsınız].'

Delileri düzdü tamam [bütün] meydanın etrafına.

-Bir nefer [kişi] de goymazsız [koymazsınız] meydandan [meydandan] gırağa [kenara] çıhsın. Dava [savaş] başlananda [başlayınca] bılar [bunlar] gaçallar [kaçarlar].

İndi [şimdi] Delilerin gözi Köroğlu'da. 'Eye [bre], di [artık] eliy [elini] çekinen [çek], üzive [yüzüne] dayna [götür].' Gördüler yoh [yok]. Öz işindedi. Görey [bakalım] indü [şimdi] bırda [burada] Köroğlu ne deyir [der]? "Men [ben] de ohuyum [söyleyeyim] sizin hamıza [hepinize] sağlığı olsun ki bu navari [kaseti] bu firuşhagdan [mağazadan] alecehsiz [alacaksınız]. Ortak Saritel'inen [bir âşık havası] bele [böyle] deyir [der]."

Canım paşa, gözüm paşa,

Paşam; goy [bırak], gelsin Eyvez'im.

Eşit [dinle] benim [benim] sözüm paşa /Budur sene [sana] sözüm paşa/,

Paşam; goy, gelsin Eyvez'im.

-Eye [bre], ne Eyvez'i? Eyvez kimindi?

Dedi:

-Eyvez senindi. Veli [ama] deyirem [diyorum] ki indü [şimdi] men [ben] Köroğlu olum [olayım], sen de Eslan Paşa'san. Elebil [sanki] ele [öyle] indü bu degige [dakika] Köroğlu bıradı [buradadır]. Sene [sana] deyir ki; 'Paşam; goy [cembıraaat], gelsin Eyvez'im. Bir sahattih [saatlik] sen ol Eslan Paşa, men [ben] de Köroğlu.'

Dedi:

-He. Heyle [böyle] desen onda [o hâlde] de. Yahşı yahşıldı [güzel güzel] de ama Eyvez'i ötürmiyeciyem [bırakmayacağım] ki.

-Bes [peki]; ötürmesen [bırakmazsan] onu da goy [bırak], birin de deyim [diyeyim] da:

Yurdunde bostan ekerem,
Torpağuv [toprağımı] çaya çekerem,
Göyden [gökten] ildirim [yıldırım] tökerem [çaktırım],
Paşam; goy, gelsin Eyvez'im.

-Paşam, elebil [sanki] men [ben] deyirem [diyorum], sene [sana] eser [tesir] eylemir.

Eye [bre], dedi:

-Ne Eyvez'i? Ne berh [berk] gışgırırın [bağırırsun]. Heyle [böyle] ohusan [söyleyeceksen] ohuma [söyleme]. Onda [o hâlde] istemirem [istemiyorum].

-Paşam, Köroğlu gelende [gelince] bu cür [şekilde] olaceh [olacak].

-A de; gelebilmez, gelebilmez. Bura Bağdat'dı. Köroğlu gelir, Delilerinin ölüsünün üstüne gelir.

-Bilirem onu paşam, bilirem ama gelse sene [sana] bu sözi diyeceh ha.

Dedi:

-Gelebilde ne diyeceh?

Dedi:

-Bah [bak], gelse elebil [sanki] gelib, eyni [aynı] ruberu [karşı karşıya] durubsuz [durmuşsunuz], bele [böyle] deyir [der]:

Eşider [dinler] paşalar, beyler,
Şadlıg [mutlu] heberini [haberini] söyler,
Köroğlu iltimas eyler [yalvarır],
Paşam; goy, gelsin Eyvez'im.

Dedi:

-Yüz dene [tane] Köroğlu gelsin, Eyvez'den ötüri [dolayı] iltimas eylesin [yalvarsın], Eyvez'i da [daha] görebilmez. Köroğlu bıra [buraya] gelebilmez.

Bir beşlih gızıl [altın] çıhartdı:

-Al, birin de ohu ama ele [öyle] berhden [berk] gışgırma [bağırma] ha.

Deliler de işare eyliyir [işaret eder]:

-Eye [bre], di [haydi] elivi [elini] çeh üzive [yüzüne]. Di [artık] gelah [gelelim] da.

Halay Pozan dedi:

-Eye [bre], özi [kendisi] ohuyir [okur], üreğın boşaldir [yüreğini boşaltır: rahatlar: deyim]. Bizi bırda [burada] tov kesdi [bıktırdı]. Bu niye bize icaze vermir [izin vermiyor]? Geyidin [dönün], gedah [gidelim].

O biri [diğer] Deliler dedi:

-Ede [gardaş], eyah sahla [ayak sakla: bekle: deyim] göreh [bakalım], n'oldi?

Alıb bu degigede [dakikada] Gızıroğlu, gördü Köroğlu gümbezin [kümbetin] dibinde ohuyur [türkü söyler]. Şeşperi [gürzü] tovladı [çevirdi] burca. Bir şeşper atdı. Şeşper yere düşende [düşünce] şeşperden od [ateş] töküldi [döküldü], gümbeze [kümbete] deyende [değince] od töküldi Köroğlu'nun eyağının [ayağının] altına.

Sedr-i ezam [sadrizam] bele [böyle] bahdi [baktı]. Paşa, Köroğlu'nu tanımırdı [tanımıyordu]. Sedr-i azem gördü Köroğlu'nun özi [kendisiydi]. Sazı üstden salıb çiyinine [omzuna]. Şemşiri [kılıcı] libasın [kıyafetin] altınnan bağliyib. İstedi, desin; 'Evin yihulsın [yıkılsın]. Köroğlu özi [kendisi] gelib.' Dili tutuldi, diyemmedi [diyemedi].

Dedi:

-(Balabancının böğrüne dürterek gösterir.) Ih, ih, ih.

'Eye [bre], bu Köroğlu'du.' Diyebilmedi [diyemedi]. Dedi [düşündü]; 'Yahşı [iyi] oldu, men [ben] meydannan deyirem [diyorum] ki çihıram özimi [kendimi] bir hevaya verim [havaya vereyim: rahatlayayım: deyim].'

Çıhdı gırağ [kenara], çıhanda [çıkınca] hansı [hangi] terefdin [tarafa] istedi çıhsın gırağ. Deliler iteledi, saldı meydanın vesetine [ortasına].

Dedi:

-Eye [bre], hara [nereye] kaçırısan?

Gördü, yoh [yok]. Üzüh [yüzük] gaşı [taşı] kimi [gibi] Deliler meydanı alıb. Çıhabilmedi, geldi dimmezce [konuşmadan] otdu [oturdu] ele [böyle] hemen [aynı] sendelin [sandalyenin] üstünde.

Dedi; 'Anan mateminde eyleşsin ay Eslan Paşa. Bu, Köroğlu. Evi yihılanın [yıkılmasının] oğlı. Özidi [kendisiydi], ha gelib. Sen tanımısan [tanımıyor musun]?'

-İndi [şimdi] ohu görüm [oku bakalım], ohu.

Bir beşlih gızıl [altın] verdi.

-Ohuyum [söyleyeyim] paşam, ohuyum. İcaze [izin] ver, ohuyum.

-Beyehki [deminki] kimin [gibi] pis [kötü] ohumaginen [söyleme].

Dedi:

-Beye [meğer], pis ohuyirem [kötü mü söylüyorum]?

Dedi:

-Pis ohumırsen [söylemiyor musun]? Hemi Köroğlu'dan deyirsen [diyorsun], hemi de berh [berk] gışgırırsan [bağırıyorsun].

Dedi:

-Bu defem [defa] lab [daha] zeyifden [zayıf] ohuyeceğem [söyleyeceğim].

İndi [şimdi] götürüb göreh [bakalım] bırda [burada] ne diyeceh? "Men [ben] de gene ohuyirem [söylüyorum] eyleşen [oturan, dinleyen] ağayan [ağalar] hamısının [hepsinin] sağlığına. Onu da götürüb Aga-yi Ebdullahî, Köroğlu Gözellemesi' ynen [Köroğlu Güzellemesi'yle: bir âşık havası] bele [böyle] deyim [diyeyim]."

Laf eyleme Eslan Paşa,

Sedr-i azem [sadrizam] gaşdı [kaçtı] sandım.

Havadaki humay [hüma] guşlar [kuşlar],

Yuvasınnan uşdı [uçtu] sandım.

Dedi:

-Ha, indi [şimdi] yahşı [iyi] dedin. Doğurdan [gerçekten] sen ohuyanda [söyleyince] göyün [göğün] guşları [kuşları] uçur. Görüsen sen ohuyende [söyleyince] göyden [gökten] ildirim [yıldırım] tökür [çakar].

Dedi:

-He, he, gulağ as [dinle]! Deyim [diyeyim].

-Elebil [sanki] evvel mene [bana] bir pis söz dedin?

-Ne dedim?

Dedi:

-Ay, mene [bana]: ‘Laf eyleme Eslan Paşa.’

Dedi:

-Yoh [yok], he; deyirem [diyorum] Köroğlu gelse sene [sana] bını [bunu] da diyebilmez.

Aldı o biri [diğer] bendini [dörtlüğünü]:

Meydanda igitlih satdı [yiğitlik sattı: övündü: deyim],
Gelmedi günün yubatdı [günü akşam eyledi: geç kaldı: deyim],
Giziroğlu şeşper [gürz] atdı [attı],
Şeşper yere düşdi sandım.

Dedi:

-Ey Eslan Paşa, aferin ona.

-Kimi deyirsen [diyorsun]?

Dedi:

-Gulağ as [dinle]! Deyirem [diyorum]:

Meydanda igitlih [yiğitlik] satdı,
Gelmedi günün yubatdı [günü akşam eyledi: geç kaldı: deyim],
Giziroğlu’ydu şeşper [gürz] atdı,
Şeşper yere düşdi sandım.

-Bırda [burada] Giziroğlu neynir [ne yapar]? Menim [benim] adamnarımnandı?

Dedi:

-Beli [evet], belı. Senin adamnarımnandı. Sen devet [davet] eyleyibsen. O Giziroğlu’ydi şeşper [gürz] atdı. Şeşper yere düşdi sandım. Şeşperiynen tanıyırım [tanıyorum]. O şeşperi atan Giziroğlu Mustafa Bey’di.

Aldı sözün o biri [diğer] bendini [dörtlüğünü]. Gördü Eyvez’i lab [o anda] getdiler [getirdiler]. Darağacının dibine.

‘Köroğlu olasan, Eyvez’in darağacın dibine gele?’

Götürüb bele [böyle] deyir [der]:

Köroğlu’yam deyim [diyeyim] /bilmirem/ neden?

Bağrım oldı zeden zeden [zede zede, zedelendi],

Eyvez’imdi dara [darağacına] geden?

Yaralarım saşdı [sancıdı] sandım

-Eye [bre], Eyvez senindi ya benimdi [benimdi]?

Dedi:

-Senindi, öldürürsen da. Ne benimdi [benimdi] ne senindi, öldürürsen. ‘Eyvez; bir degiğe [dakika], iki degiğe ömrü galır. Men [ben] deyirem [diyorum] ki Köroğlu gelse sene [sana] bu cür [şekilde] diyeceh?’

Dedi:

-O Köroğlu ne yekelihdedi [irilikteydi]?

Dedi:

-Ele [öyle] mencendi [benim kadar].

Dedi:

-Menim [benim] ona gücüm çatar [yeter mi]?

Dedi:

-Vallah, onunla men [ben] bir pence penciye [güreşe] tutmuşam ama seninen ahı [gerçekten] hele hiç ele vermemişem. Bilmirem. Bir gelginen [gel], bir penceyin [pençeni] ver benim [benim] penceme. Görüm [bakalım] onun gücü, sende de var? Ama senin artığ [fazlan] olar. Sen Eslan Paşa’san.

O gedir [kadar] terifledi [övdü]. Paşa durdu [ayağa kalktı].

Dedi:

-Bir eliy [elini] ver elime.

Elin verende [verince] eline bırdan [burada] bir (balabancının omzunu tutarak) yapıştı. (Balabancısına; Seni men [ben] sıhmirem [sıkıyorum]. Sen benim [benim] yoldaşımsan. Sen Zülfikâr Ebdullahî’san.) Bir sıhdi. Ele [öyle] Eslan Paşa’ya olan oldu. Ele sesin çıhırabilmedi [konuşamadı]. Ne bilmedi ki bu kimdi?

Dedi [düşündü] öz gelbinde; ‘Evin yihılsın [yıkılısın] dede [baba]. Eye [bre] Köroğlu da bu guvvede [kuvvette] olsa onun elinnen [elinden] kim gutara [kurtara]?’

Yavaşçe getdi [gitti], otdi [oturdu] orede [orada]. Deliler ordan işare eyledi [işaret etti]:

-Eye [bre], bize de bir icaze [izin], gelah [gelelim] dayna [artık].

Ama Köroğlu götürüb Mısır’ynen [Mısırî (Köroğlu)’yle: bir âşık havası] bele [öyle] deyir [der]. “Ohuyum [söyleyeyim] sizin hamızın [hepinizin] sağlığız ki bu navarlari [kasetleri] bu firuşgahdan [mağazadan] alacehsiz [alacaksınız].”

Delilerim, bugün mertlih /dava [savaş]/ günidi,
Muhannes [muhanet] ölkesi talanmah [yağmalamak] gereh [gerek].
Goş [koç] iğitler [yiğitler] yarasınnan [yarasından] bellidi /biliner/,
Şerbet teh [gibi] ganınnan [kanını] yalanmah gereh.

Deliler dedi:

-Eye [bre], elebil [sanki] yavaş yavaş bize nobe [sıra] yahınlaşır [yaklaşır]. Goyun göreh [bırakın bakalım] o biri [diğer] bendin [dörtlüğünü] ne diyeceh?

Alıb bele [böyle] deyir [der]:

Goş [yiğitlik] /merd/ iğitler [yiğitler] nere [nara] çeker [atar] davada [savaşta],
Terlan kimi [gibi] şikâr alar [avlanır] yuvada,
Mısırî gılıç covlan eyler [çevrilir] havada,
Bağırısag cemdeye [cesede] dolaşmah gereh.

Alıb sözünin hılasın [sonunu] bele [böyle] deyir [der]:

Köroğlu içinde [içince] düşmen [düşman] ganını [kanını],
Neresinnen [narasından] her meydanda tanını [tanınır],
Tutun paşasını, gırın [öldürün] hanını,
Leş leş üste galanmah [yığılmak] gereh.

Halay Pozan işare eyledi [işaret etti]:

-Bizi demisen [demiyor musun], men [ben] geyiderem [geri dönüyorum], gedem [gideyim]. Day [güçlendirme edatı], davanı [savaşını] teh [tek] sen eyliyecehsen bizi neynirsen [ne yapacaksın]?

Eye [bre], Köroğlu gördi Delilerin menzurun [isteğini] annadı [anladı]. Herden [her yandan] birin görürdi, boylanıllar [beklerler] meydanın o teref [taraf], bu terefinen [tarafında].

-İndi [şimdi] size de ferman verrem [veririm], Delilerim size de ferman verrem.

Götürüb bırda [burada] Köroğlu Dubeytisi'ynen [Köroğlu Dubeytisi'yle: bir âşık havası] ne diyecehdi?

“Navarımız [kasetimiz] bırda [burada], eziz eşidennerim [dinleyenlerim], gutardi [bitti], söhbetimizin kesrin [devamını] ohuyeceyih [anlatacağız] inşallah. Üçüncü navara [kasete], göreh [bakalım]” Deliler ne cür [nasıl] azad olaceh [olacak]? Eslan Paşa'ynan Köroğlu'nun macerası hara [nereye] yetişir [varır]?

[Kaset 3-A]

“Beli [evet] eziz eşidenler [dinleyenler], söhbetimiz yarımçıg [yarım] galdi ki” Köroğlu, Delilerine bele [böyle] deyir [der]:”

Hoydi [haydi] Delilerim, hoydi,
Yeriyn [yürüyün] düşmen [düşman] üstüne.
Havadaki şahin kimi [gibi],
Tökülün [saldırın] al gan üstüne.

Aldi sözün o biri [diğer] bendini [dörtlüğünü]. Götürüb bele [böyle] deyir [der]. Ohuyah [söyleyelim]. “Sağ olasız [olun].”

Goyun [bırakın], bidöyler [bedov at] kişnesin,
Mısri gılınclar işlesin,
Kimi tenab [ip] gılınclasın,
Kiminiz düşmen [düşman] üstüne.

İndi [şimdi] Halay Pozan'ın gözi Köroğlu'da. ‘Eye [bre], di [artık] eliy [elini] çehginen [çek] üzive [yüzüne] dayna [artık].’

Köroğlu, alıb sözünin hılasın [sonunu] bele [böyle] deyir [der]:

Köroğlu çeker haşanı [narasını],
Beyler eder tamaşanı [izler],
Men özüm [kendim] Eslan Paşa'nı,
Hereniz [her biriniz] bir han üstüne.

Köroğlu, ohuya ohuya [söyleye söyleye] eliy [eline] üzive [yüzüne] çehdi [götürdü]. Deliler heresi [her biri] bir terefdin [tarafın] yalın gılınç töküldüler [saldırdılar]. Dava [savaş] başladı.

Köroğlu, Eslan Paşa'nın üstüne hücum eyledi. Mısırî gılıncla paşanın boynun vurdu, yere saldı.

Deliler, tenabları [ipleri] gılınclayıb. Eyvaz'ı, Demirçioğlu'nu, Belli Ehmed'i dardan [darağacından] gutarıb [kurtardı], golların aşdılar [açtılar].

Demirçioğlu, darağacının birin yerden çekib, çihardıb; özini [kendisini] goşuna [orduya] vurdu [saldırdı]. Han Eyvaz'la Belli Ehmed de goşuna cumdular [saldırdılar].

Dava [savaş] bitende [bitince] gıymetde ağır, çekiden yüngül [hafif] ne var [varsa] yığışdırıb [toplayıp], ılıhını [yılıkyı] da götürüb geldiler Çenlibel'e.

Yediler, işdiler [içtiler]. Kefleri [keyfleri] saz oldu [yerine geldi]. Çenlibel'de hemişelik [daima] galargı oldular [kahkacı oldu]. “Allah sizin kefizi [keyfinizi] saz eylesin [yerine getirsin].”

Sonuç

Türk Dünyası destancılık gelenekleri içinde en yaygın destan şüphesiz Köroğlu'dur. Balkanlardan Doğu Türkistan'a kadarki geniş coğrafyada âşık, baksı, akın, jırav/cırav vd. adlarla anılan anlatıcılar tarafından Köroğlu veya Goroğlu adıyla anlatılan bu destanın derlenmiş birçok kolu bulunmaktadır. Destanın ana kahramanı Köroğlu/Goroğlu ile onun Delilerinin/Keleşlerinin maceralarının nakledildiği bu kollarda, kahramanın doğumundan ölümüne kadarki yolculuğu ile ilgili belli başlı kesitlerden örnekler bulunmaktadır.

Makalede “Köroğlu'nun Bağdat Seferi'nin Âşık Hasan Gaffarî Varyantı” şeklinde isimlendirilen ve metni verilen bu destan kolu, Tebriz âşıklık geleneğinin usta âşıklarından biri kabul edilen Âşık Hasan Gaffarî tarafından Tebriz'de anlatılmıştır. Bu kol, makalede “Köroğlu'nun Bağdat Seferi'nin Âşık Hasan Gaffarî Varyantı” şeklinde isimlendirilmiştir. Geçmiş dönemlerde yapılan şehir merkezli bir adlandırma yerine anlatıcı merkezli bir isimlendirme tercihinin sebebi, günümüzde farklı mekânlar arasındaki uzaklığın gelişen teknolojiyle her geçen gün daha da yakınlaşması ve insanların farklı mekânlara daha kolay göç/seyahat edebilme imkânı kazanmalarındır. Buna teknolojik gelişmelerle kolaylaşan bilgi alışverişi de eklendiğinde bir bilginin kişiler arasında, dolayısıyla da mekânlar arasında yayılması son derece kolaylaşmıştır. Bu bağlamda günümüzdeki bu şartlar göz önüne alındığında bir anlatı metninin de isimlendirilmesinin yeniden düşünülmesi gerekmektedir ki makaledeki şahıs merkezli adlandırma bu düşüncenin bir ürünüdür.

Tebrizli Âşık Hasan Gaffarî'nin Balabancî Zülfikâr Abdullahî ile birlikte anlatıp video formatında kaydettirdikleri bu kol, Köroğlu'nun İran Türkleri varyantlarında “Köroğlu'nun Turna Teli Seferi, Köroğlu'nun Tokat Kolu” gibi farklı isimlerle de anılmaktadır. Makalede metni verilen bu koldaki olay örgüsü kısaca şu şekildedir: Köroğlu, eşi Nigar'ın talebi doğrultusunda turna getirmeleri için üç Delisini Bağdat'a gönderir. Bu Delilerin Bağdat'ta Aslan Paşa tarafından yakalanıp öldürüleceğini öğrenen Köroğlu, diğer Delileriyle birlikte Çamlıbel'den yola çıkıp Bağdat'a gider. Burada Aslan Paşa'yı yenerek Delilerini kurtarır ve Çamlıbel'e tekrar döner.

Video formatında kaydedildiği için âşık ve balabancının kıyafetleri ile jest ve mimikleri, çalgı aletlerinin çalınma biçimi gibi birçok hususun takip edilebildiği bu metinde metin dışı diğer unsurlar da yazıya geçirilmiştir. Böylece bir metin anlatılırken anlatıcının o metni nasıl uzatıp kısalttığı da tespit edilmiştir. Ayrıca deşifrede anlam merkezli bir yöntem gözetildiği için metni oluşturan kelimelerin fonetik özelliklerinden ziyade anlamları temel alınmış ve Türkiye Türkçesinde anlamlandırılması zor olacağı düşünülen kelimelerin karşılıkları yukarıda açıklanan usulle açıklanmıştır.

Son olarak metinde yer alan nazım kısımlarında hangi şekil ve tür örneklerinin olduğu ve bu dörtlüklerin ezgiyle söylenirken hangi âşık havasıyla çalındığı da metnin deşifresinde verilmiştir. Böylece anlatıcının bağlı bulunduğu âşık muhitinde hangi âşık havaların çalındığı sorusuna da cevap verilmiştir.

Sonnotlar

¹ 55 saatte anlatılan Şikari Destanı hakkında bz. (Kobotarian, 2013, s. 17).

² Bir yerden başka yere geçilen mesafenin en kısa olanı. Masallardaki “Az gitti, uz gitti.” gibi.

³ Ordubad; Azerbaycan'da, Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nde şehir. Ordubad Rayonu'nun idarî merkezidir. Nahçıvan'dan 64 km, Aras Nehrinden 1,5 km uzaktadır.

⁴ Batman: 7,692 kg olan ağırlık ölçü birimi.

Kaynaklar

AZİZİ HARAY, M. (1376/1997). *Âşıklar*. C 1, yy.

CEMİLOĞLU, İ. ve İMAMVERDİ, F. (2021). *İran Türklerinde Âşık Düğün Törenleri*. Ankara: İksad Publishing House.

FEYZULLAHİ VAHİD, H. (1369/1990). *Âşıklar (Muasır Azerbaycan Âşıkları)*. Tebriz: Müessese-i İntişarat-ı Yârân.

FEYZULLAHİ VAHİD, H. (1370/1991). *Elli Âşık Elli Neğme*. Tebriz: İntişarat-ı Mehran.

KAFKASYALI, A. (2002). *İran Türk Edebiyatı Antolojisi*. C VI. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi.

KK 1: Âşık Meşî Paşayî: 1931 doğumlu. Derleme, 25.07.2010'da Tebriz Elseven Âşık Kahvehanesi'nde yapılmıştır.

KK 2: Âşık Gafar İbrahimî: 1954 doğumlu. Derleme, 28.07.2010'da âşığın Tebriz'deki evinde ve 02.01.2012'de ise telefonda yapılmıştır.

KK 3: Âşık Mahmud Cihangirî: 1966 doğumlu. Derleme, 25.07.2010'da Tebriz Elseven Âşık Kahvehanesi'nde yapılmıştır.

KOBOTARIAN N. [Haz.] (2013). *İran Azerbaycanı Âşık Destanları 1 (Şikari Destanı)*. Âşık Yedullah [Anl.], Ankara: TDK Yayınları.

KOBOTARIAN AZEROĞLU N. [Haz.] (2013). *İran Azerbaycanı Âşık Destanları 2 (Tufarganlı Abbas ve Gülgez Destanı)*. Tebrizli Âşık Hasan Gaffari [Anl.], Ankara: TDK Yayınları.

ÖZDAMAR, F. (2019). “Hasan Gaffari”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/hasan-gaffari> (Erişim tarihi: 24.04.2023).

ÖZDAMAR, F. “Arzu ile Kamber Hikâyesi'nin Dudu Özdamar Varyantı”, Millî Folklor 135 (Güz 2022): 247-258.

ŞEHNAZİ, Â. A. (1387/2008). *Veten Oğluyam*. Tebriz: Neşr-i Ahter.